

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE İSLAMİ FİNANSAL
OKURYAZARLIK: ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ PERSONEL
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İclal BÜYÜK

Danışman

Doç. Dr. Muhammed ARDIÇ

ARTVİN -2024

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-ğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Finansal Okuryazarlık Ve İslami Finansal Okuryazarlık: Artvin oruh Üniversitesi Personel rneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı taahhüt ederim. Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi de beyan ederim. Tezimin kğit ve elektronik kopyalarının Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-ğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Artvin oruh niversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin .... ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu srenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2024

İmza

İclal BÜYÜK

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

Doç. Dr. Muhammed ARDIÇ danışmanlığında, **İclal BÜYÜK** tarafından hazırlanan bu çalışma **26/02/2024** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İşletme Anabilim Dalı'nda **oybirliği** ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Enver BOZDEMİR İmza:.....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Muhammed ARDIÇ İmza:.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Salih AYDIN İmza:.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

.... /.... / .....

Prof. Dr. Mustafa Çağatay KORKMAZ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
ÖZET.....	VIII
SUMMARY.....	IXX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

1. FİNANS VE FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMLARI.....	4
1.1. Finans Tanımı.....	4
1.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı.....	4
1.3. Finansal Eğitim.....	7
1.4. Finansal Bilgi.....	8
1.5. Finansal Okuryazarlık.....	9
1.5.1. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi.....	10
1.5.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	11
1.5.2.1. Finansal Okuryazarlığın Bireyler Açısından Önemi.....	15
1.5.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem Açısından Önemi.....	16
1.5.2.3. Finansal Okuryazarlığın Ülkeler Açısından Önemi.....	17
1.5.3. Finansal Okuryazarlığın Alt Boyutları	19
1.5.3.1. Temel Para Bilgisi ve Para Yönetimi.....	19
1.5.3.2. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi.....	20
1.5.3.3. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi.....	20
1.5.3.4. Finansal Planlama.....	21
1.5.4. Finansal Okuryazarlık Seviyesini Etkileyen Faktörler.....	21
1.5.4.1. Demografik Özellikler.....	22
1.5.4.2. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Tutumlar.....	27
1.5.4.3. Bütçeleme.....	27

1.5.5. Finansal Okuryazar Olabilmenin Koşulları.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

2. İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	33
2.1. İslami Finans Kavramı.....	33
2.2. İslami Finans İlkeleri.....	34
2.3. İslami Finansal Okuryazarlık Tanımı.....	36
2.3.1. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	37
2.3.2. İslami Finansal Okuryazarlık Uygulama Yöntemleri.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR ÇALIŞMALARI

3. KONUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	40
3.1. Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlıkla İlgili Literatür Çalışması... 40	40
3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmaların İncelenmesi.....	42
3.3.İslami Finansal Okuryazarlığın Dünya Çapındaki Mevcut Konumunun Araştırılması.....	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4. YÖNTEM.....	47
4.1.Araştırma Modeli.....	47
4.2. Evren ve Örneklem.....	47
4.3. Veri Toplama Yöntemi.....	48
4.4. Analiz Yöntemi.....	48

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.BULGULAR.....	50
5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	50
5.2. Geçerlilik Analizi.....	51
5.3. Güvenilirlik Analizi.....	53
5.4. Normal Dağılım Analizi.....	53
5.5. Tanımlayıcı İstatistikler.....	54
5.6. Fark Analizleri.....	55

5.6.1. Cinsiyete Yönelik Bulgular	55
5.6.2. Medeni Duruma Yönelik Bulgular	55
5.6.3. Yaşa Yönelik Bulgular	56
5.6.4. Gelir Durumuna Yönelik Bulgular	57
5.6.5. Mesleki Kıdeme Yönelik Bulgular.....	57
5.6.6. Ünvana Yönelik Bulgular.....	58
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	60
KAYNAKLAR.....	64
EKLER.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	83

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	50
Tablo 2: Geçerlilik Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 3: Güvenilirlik Analizi Sonuçları	53
Tablo 4: Normal Dağılım Analizi Sonuçları	54
Tablo 5: Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Sonuçları	54
Tablo 6: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Cinsiyete Göre İncelenmesine Yönelik T-Testi Sonuçları	55
Tablo 7: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Medeni Duruma Göre İncelenmesine Yönelik T-Testi Sonuçları	56
Tablo 8: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Yaşa Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 9: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Gelir Durumuna Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 10: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Mesleki Kıdeme Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 11: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Ünvana Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları.....	58

KISALTMALAR

IB	: Uluslararası Bakalorya
İİBF	: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
KFA	: Keşfedici Faktör Analizi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
n	: Frekans
nd	: Serbestlik Derecesi
ns	: Standart Sapma
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
Ort.	: Ortalama

ÖZET

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bireylerin karşılaştıkları durumlara göre finansal tercihlerinin değişkenlik içerisinde olması değişen dünya ekonomisinden kaynaklanmaktadır. Bu değişiklik karşısında bireyler yeni şartlara uyum sürecindedir. Bu araştırmada, Artvin Çoruh Üniversitesinin akademik ve idari kadrolarında görev yapan personelin finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeyinin katılımcıların demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi de hedeflenmiştir. Araştırmaya toplam 314 kişi katılım göstermiştir. Katılımcıların finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek üzere tanımlayıcı istatistiksel analiz gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere, iki kategorili demografik değişkenler için t-testi, üç ve üzeri kategori içeren demografik değişkenler için ise ANOVA analizi kullanılmıştır. Çalışmamız sonucunda, erkeklerin islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu saptansa da kadın ve erkekler arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Evli olan katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyinin bekarlardan anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı görülmüş olmakla beraber yaştaki artışa bağlı olarak finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinde bir artış olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi 20.001-25000 arasında olanların İslami finansal okuryazarlık düzeyinin aylık geliri 30.001 ve üzerinde olanlara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Mesleki kıdeme ve ünvana göre finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüş olup, katılımcıların ünvanına göre finansal okuryazarlık düzeyinde idari personellerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin araştırma görevlilerine kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Finans, Finansal Okuryazarlık, İslami Finans, İslami Finansal Okuryazarlık, Finansal Planlama

SUMMARY

FINANCIAL LITERACY AND ISLAMIC FINANCIAL LITERACY

The fact that the financial preferences of individuals vary according to the situations they face is due to the changing world economy. In the face of this change, people are in the process of adapting to new conditions. In this study, it is aimed to examine the financial literacy and Islamic financial literacy levels of the academic and administrative staff of Artvin Çoruh University. In addition, it is also aimed to examine whether the level of financial literacy and Islamic financial literacy differs significantly according to the demographic characteristics of the participants. A total of 314 people participated in the research. As a result of our study, it was found that the level of Islamic financial literacy and financial literacy of men was higher than that of women, but the difference between men and women was not significant. It was seen that the level of Islamic financial literacy of married participants was significantly higher than single participants. It was seen that the level of financial and Islamic financial literacy did not differ according to age, but it was determined that there was an increase in the level of financial and Islamic financial literacy due to the increase in age. It was seen that the level of Islamic financial literacy of those whose income level is between 20.001-25000 is significantly higher than those whose monthly income is 30.001 and above. It was observed that there was no significant difference in the level of financial literacy and Islamic financial literacy according to professional seniority. According to professional seniority and professional title there is no significant difference in the level of financial literacy and Islamic financial literacy while according to title of participants, it was seen that the level of Islamic financial literacy of administrative personnel is significantly higher than the level of Islamic financial literacy of research associate.

Key Words: Finance, Financial Literacy, Islamic Financial, Islamic Financial Literacy,

Financial Planning

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimin hazırlanması ve yürütülmesinde desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Muhammed ARDIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İclal BÜYÜK
ARTVİN-2024

GİRİŞ

Krediye erişimde ve finansal piyasaların dijitalleşmesinde bir artış söz konusudur. Süper emeklilik ortamındaki değişim, uzun ömürlülükteki artış ve finansal krizlerin uzun süreli ayak izleri, tüketicilerin ve toplumun mali durumlarını yönlendirmek ve onları finansal istismardan korumak için en iyi uygulama olarak finansal okuryazarlığa ihtiyaç duyulmasını gerektirmektedir. Finansal okuryazarlık, insanların mali durumlarını ve günlük harcamalarını yönetebilecekleri, acil durum fonu oluşturabilecekleri, çocuklarının eğitimini planlayabilecekleri ve emeklilik sonrası yıllarına hazırlanabilecekleri şartları mümkün kılar. Bireyin yaşam döngüsü boyunca hayati önem taşıması ve insanların temel standartları bile karşılayamaması, konuyu politika gündeminde üst sıralara taşımıştır (OECD, 2014). Finansal okuryazarlığın etkileri, faydaları reel ekonomiye kadar uzanan daha iyi finansal kapsayıcılığı teşvik etmektedir (Grohmann, Klühs ve Menkhoff, 2018).

Finansal okuryazarlık, "finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi ve anlayış ile bu anlayışı çeşitli finansal senaryolarda etkili kararlar almada kullanma becerisi, motivasyonu ve güveni" olarak tanımlanmaktadır. Kapsamlı hedefi, bireylerin ve toplumun finansal refahını arttırmak ve ekonomik hayata aktif katılımı kolaylaştırmaktadır" (OECD, 2014). Literatürde tutarlı bir tanımın bulunmaması, finansal okuryazarlığın kesin tanımı konusunda akademik ve uzman görüş ayrılıklarına yol açmıştır. Lusardi ve Mitchell (2011a), "temel finansal kavramlara ilişkin bilgi ve basit hesaplamaları yürütme yeterliliğini" kapsayan bir tanım getirmektedir. Huston (2010) finansal okuryazarlığı sadece kişisel finans bilgisine sahip olmak değil aynı zamanda bu bilginin pratik bağlamlarda ustaca uygulanması olarak açıklamaktadır.

Literatürde finansal bilgi ve finansal okuryazarlık kavramları sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Huang, Nam ve Sherraden, 2013). Finansal okuryazarlık, finansal kapasite, eğitim ve farkındalık gibi çeşitli kavramlarla da karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Finansın temel ilkelerini bilmek, somut finansal davranışlarla ortaya çıkmadığı sürece faydasız olacaktır (Atkinson ve Messy, 2012). Kempson, Collard ve Moore'un (2006) çalışmalarında da görüldüğü gibi, finansal okuryazarlık ve finansal yetenek terimleri birbirinin yerine de kullanılmaktadır. Finansal okuryazarlığa ulaşmak yalnızca kişisel finans yönetimine yönelik bilgi, anlayış ve becerilere sahip olmayı değil aynı zamanda bu yeterliliği gerçek finansal davranışa dönüştürmeyi de gerektirir. Finansal okuryazarlık ve finansal

yeterlilik birbirleriyle ilişkili ancak iki farklı kavramdır. Finansal okuryazarlık ile finansal kapsayıcılığın birleşik etkisi olan , "harekete geçme fırsatı" kadar "harekete geçme yeteneği" anlamına da gelen finansal yeterliliği ortaya çıkarmaktadır (Sherraden, 2013). Finansal yeterlilik, içsel yeterlilik (finansal bilgi ve beceriler) ile dışsal koşulları (finansal ürün ve hizmetler) bir araya getirerek "kişinin yeteneklerini" harekete geçiren bir " finansal özgürlük" sağlamaktadır.

Türkiye'deki İslami bankacılık sistemi, ilk İslami bankanın 1985 yılında kurulmasından bu yana yaklaşık 35 yıldır faaliyet göstermektedir. İslami bankacılık sistemi, 1985 yılından bu yana sürekli bir değişim ve gelişim göstermektedir. Mevcut haliyle Türkiye İslami finans ve bankacılığın dünyadaki en önemli merkezlerinden biri olma yolunda hızla ilerlemektedir. Şu anda Türkiye'de altı İslami banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalardan üçü kamu bankası olarak finansal faaliyetlerini sürdürmektedir. Diğer üç İslami banka ise yabancı sermayeli bankalardır. İslami bankaların bankacılık sektöründe faaliyet göstermesi, konvansiyonel bankalarla rekabet etmesi, yeni ürün ve alternatifler sunması Müslüman ve gayrimüslim tüm müşteriler için önemlidir. Kontot ve arkadaşları (2016), son yıllarda geleneksel bankacılık sisteminde yaşanan birçok şokun ardından İslami bankacılık ve finansın küresel çapta ilgi çektiğini belirtmiştir. Bugüne kadar İslami bankaların finansal performansları, finansal krizler karşısındaki durumları, risk ve yönetim yaklaşımları üzerine birçok akademik çalışma yapılmıştır. Ancak İslami finansal okuryazarlık üzerine sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlık, özellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümetler, yatırımcılar, bankacılar, sermaye piyasaları ve akademisyenler gibi birçok grubun artan ilgisiyle karşı karşıyadır (Ganesan vd., 2020). Yeni finansal ürünlerin geliştirilmesi, finansal piyasaların karmaşık yapısı, politik değişimler, demografik ve ekonomik faktörler finansal okuryazarlığa olan ilginin artmasında etkili olmaktadır (Al-Tamimi ve Kalli, 2009: 500). Ayrıca bilgi teknolojilerindeki değişim ve gelişmelerin dünyadaki ekonomik ve finansal sistemler üzerindeki etkisi de finansal okuryazarlığı daha önemli hale getirmektedir. Miller ve arkadaşları (2009) finansal okuryazarlığın önemine dikkat çekerken, giderek karmaşıklaşan finansal hizmet ve ürünlerin değerlendirilmesi, bu ürünler için karar verme süreçleri, finansal zorluklarla başa çıkma yöntemleri, finansal davranışların geliştirilmesi ve finansal hizmetlerin kalitesinin artırılması gibi birçok faktörün etkisine işaret etmektedir.

2015 yılından bu yana Türkiye'de üç İslami devlet bankası kurulmuştur. İslami bankaların sayısının ve bankacılık sektöründeki paylarının artırılması devlet tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de gelişen İslami bankacılık, Türkiye'de finansal okuryazarlığın durumunun araştırılmasını gerekli kılmaktadır. İslami bankacılık ürünlerinin yapısal olarak konvansiyonel bankalardan farklı olması, kaynak yaratma ve fonlama yöntemleri açısından da konvansiyonel bankalardan ayrışması nedeniyle toplumun doğru finansal kararlar alabilmesi ancak İslami finansal okuryazarlığa sahip olmasıyla mümkündür. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri finansal algı, tutum ve davranışlarını etkilediği gibi (Ganesan, 2020; Ahmad, 2020; Eliza ve Susanti; 2020) İslami finansal okuryazarlık düzeyleri de İslami finans sisteminin tercih edilmesinde etkili olmaktadır (Çömlekçi, 2017; Zaman ve ark., 2017).

Finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık kavramı, küreselleşme hareketleriyle toplumun gündeminde yer alan konuların başında gelmektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar bireylerin kazançlarını hangi tekniklerle finanse edeceğine karar verip bütçelerini doğru şekilde yönlendirmelerini amaçlamaktadır (Ergün, Şahin ve Ergin, 2014).

İslami finans sistemi ise Türkiye'de, güncel finans sistemi içinde çok küçük bir yer kaplamış ve sistem içerisinde kendine yeni yeni yer edinmiştir. Finansal okuryazarlık, kişilerin bütçeleri doğrultusunda doğru kararlar almayı hedeflerken, İslami finansal okuryazarlık bu kararlara islami kurallara uygunluk çerçevesinde ekstra bir değerlendirme talep etmiştir. Türkiye'deki ilk İslami finans kuruluşları 1985'te sektörde faaliyet alanı bulmuştur. Bu kuruluşlar 2005'te 'Katılım Bankası' adıyla bankacılık faaliyetlerine aktif olarak dahil edilmiştir (Altındere Doğan, 2020).

Çalışmada ele alınan hedef kitle Artvin Çoruh Üniversitesi akademik ve idari personelidir. Bu araştırmayla birlikte Artvin Çoruh Üniversitesi akademik ve idari personelin finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeyleri incelenerek tutumları belirlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

1. FİNANS VE FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMLARI

1.1. Finans Tanımı

Finans kelimesi Türk Dil Kurumuna ait sözlükte kökeni Fransızca ‘Finance’ kelimesinden dilimize ‘para, mal ve mali işler olarak’ geçmiştir (TDK,2024). Gündelik hayatımızdaki finans terimi satın alma potansiyelinin mevcut konumunu koruması ve ileri seviyeye taşınabilmesi için gerek duyduğumuz faaliyetler bütününe bireylere hatırlatmıştır (Yıldırım, 2020).

1.2. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık, kişilerin, kamu ve özel kuruluşların finansal kararlarında doğru sonuçlara ulaşabilmesi için önemlidir. Finansal okuryazarlık, kişinin finansı anlama kabiliyetini gösterir (Kılıç, Ata ve Seyrek: 2015). Finansal okuryazarlık birtakım finansal yönetim detaylarını içinde bulunduran önemli konudur. En temel tanımı finansal bilgi seviyesidir (Hilgert ve Hogart, 2013: 310). Kişilerin bütçelerini kullanımı ve yönetimi konularında temel yeterlilik düzeyidir. Finansal açıdan istediğimiz noktaya ulaşmak bu yeterlilikle mümkündür (Barut ve Çam: 2015). Finansal raporlar kapsamında finansal okuryazarlık, bireyin parayı tüketme ve yönetirken kullandığı bilgi birikimiyle değerlendirmesini ve finansal konularda tercih yaparken mantıklı davranış becerisi düzeyini ölçmektedir (Coşkun, 2015). Finansal okuryazarlık sınırlı bütçe ile en yüksek faydaya ulaşmayı amaçlamaktadır (Kocabıyık ve Teker, 2018).

Remund'a (2010) göre finansal okuryazarlık, bir kişinin finansal konuları anlama ve kullanma yeteneğidir. Huston'a (2010) göre ise finansal okuryazarlık farkındalık ve bilgi ile finansal araçları ve bunların iş ve kişisel yaşamdaki uygulamalarını da bünyesinde barındırmaktadır. Genel olarak bu tanımlar, finansal okuryazarlığın bir banka hesabını dengeleme, bütçe hazırlama, gelecek için tasarruf etme ve borcu yönetme stratejilerini öğrenmeyi içerdiğini göstermektedir. Bir kişinin, gerekli algıyı elde etmesi ve bu alandaki becerilerini geliştirmesi için hayatta ve değişen toplumda kişisel finansını yönetebilmesi onun finansal okuryazar olduğu anlamına gelmektedir (Taft vd., 2013: 64).

Finansal okuryazarlık sadece belirli zaman dilimini değil hayat sürecimizde edindiğimiz finansal bilgimizi ifade etmektedir. Araştırmalar, finansal okuryazarlık seviyemizin düşük olduğunu göz önüne koymuş olsa da bireylerin bu bilince sahip olmadığı açıklanmıştır. (Barut ve Çam, 2015). Finansal okuryazarlık ile ilgili tanımlardan ulaştığımız ortak özellikler aşağıdaki gibidir (Gökmen, 2012: 18):

- Finansal terimler hakkında açıklamalar,
- Finansal kavramları muhakeme edebilme,
- Finansal yönetim kabiliyeti,
- Finansal okuryazarlığa uygun kararlar alabilme kabiliyeti
- Geleceği öngörebilen kararlar verebilmek ve planlar oluşturabilmektir.

Tanımlar , ekonomi değişime uğradıkça çeşitlenecek ve yeni kavramları bünyesine alacaktır. Mevsim: 2016).

Finansal okuryazarlıkla alakalı Capuano ve Ramsey (2011) çeşitli araştırmalar kapsamında yanlış finansal tercihlerin varlığı göz önüne koymuştur. Bunlar aşağıda açıklanmıştır (Gökmen, 2012: 39):

- Tasarruflu olmamak,
- Bütçe oluşturmamak,
- Gelecek planlaması yapmamak,
- Yersiz harcamalarda bulunmak,
- Uzman olmayan kaynaklara güvenmek,
- Kendini yetersiz bulmak
- Hatalı finansal tercihlerde bulunmak,
- Finansal yönlendirmeleri görmezden gelmek
- Sigorta güvencesine başvurmamak (Saraç, 2014: 8).

İnsanların yetersiz finansal okuryazarlık bilgileri yanlış seçimlere yol açıp öncelikle kendisini etkiliyor olsa da bu tercihler finansal piyasalarda dengesizlik yaratmaktadır. Amerika'da son yıllarda ortaya çıkan Mortgage krizi bu duruma örnektir (Akbaş, 2015: 20). OECD(Organisation for Economic Co-operation and Development) (2005) analizine göre finansal okuryazarlığın öne çıkmasında;

- Değişken finansal hizmetler,
- Finansal hizmetlerin çeşitliliği,
- Ortalama ömrün uzaması,
- Emeklilikte yeniliklerin ortaya çıkması,
- Gelirdeki değişiklikler,
- Finansal ortamdaki gelişmeler, bu faktörler etkili olmuştur.

Etkili olan faktörler sonucunda finansal okuryazarlık bilgi ve birikiminin yükselmesi finansal piyasalarda karşımıza çıkan fırsatları doğru şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır (Güler, 2015: 55).

Finansal okuryazarlık bilgisine olan talep bağlamında finansal bilincin kazanılması için alınması gereken kazanımları ortaya çıkaran nedenler sırasıyla belirtilmiştir (TCMB , 2011: 79-80).

- Bireylerin finansal kararlarının yaptırımlarının artması,
- Finansal piyasaların değişken durumu,
- Bireylerin borçlanmaya başvurusunda ki artış,
- Sosyo-kültürel gelişmeler,
- İncelemeler sonucunda finansal okuryazarlık seviyesinin düşüklüğü.

Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan Mortgage krizi, finansal okuryazarlığa sadece az gelişmiş ülkelerin gereksinim duymadığını göstermiştir. Finansal okuryazarlığın tüm dünya için öneminin ve kısa zamanda bu bilincin kazandırılmasına farkındalık yaratmıştır (Temizel ve Bayram, 2011: 76).

1.3. Finansal Eğitim

Finansal eğitim, finansal okuryazarlığın önem kazanmasıyla zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk bireyden başlayarak aileye , aileden topluluklara , topluluklardan ekonomik sisteme ulaşarak büyük önem arz eder. Uzun soluklu etkileri içinde barındıracaktır. Finansal eğitimin faydaları, finansal hizmetlerin ve ürünlerin doğru algılanabilmesini sağlamak; yeterli bilgiye ulaşabilmek ve piyasalarda güven ortamı oluşturabilmek ; finansal savunma ve toplumun refaha ulaşmasındaki gerekli tedbirleri alıp faaliyet göstermesini sağlayacaktır (Bayram, 2010). Finansal eğitim alan kişiler, tercihlerinde bilgileri bağlamında analiz yapabilir ve finansal kelimelere yabancılık çekmeden finansal karar verebilir. Bilinçli tüketici yaratacağı için nihai amaç doğrudan tüketiciye fayda sağlamak değil ise de tüketici uygulamalara ve hukuki düzenlemelere hâkim olabilir (Bayram, 2010).

Öte yandan finansal eğitim, bireylerin refah düzeyini artırdıkça finansal piyasaların düzenlenmesi ve ekonomide istikrara katkı sağlayacağı öngörüldüğü için kavram daha değerli kabul edilmeye başlanmıştır. Finansal eğitim ; finansal erişimi kolaylaştırmak ve finansal konulardaki bilgiyi geliştirmekten, bireylerin tüketim tercihlerinde , yatırım ve tasarruf alışkanlıklarında değişiklik sağlamaya ve ülkenin genel ekonomik ve sosyal refahını etkilemeye kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Dursun 2021: 19). Finansal eğitim ve başarı kavramlarını ilişkilendirdiğimizde ise gözle görülür bir korelasyon ortaya çıkar. Finansal eğitime maruz kalan bireylerin bilinçli finansal kararlar almalarının ve ardından finansal davranışlarında değişim beklendiğini göstermektedir. Bu olumlu ilişki finansal okuryazarlık, refah ve bilişsel yeteneğe kadar uzanıyor. Fakat finansal okuryazarlık ile örgün eğitim ele alındığında sistematik bir bağlantı kurmak zorlayıcıdır. Bu bilgi bizlere , sadece eğitilmiş ve varlıklı bireylerin bile ek finansal okuryazarlık eğitiminden yararlanabileceği fikrinin altını çizmektedir (Cole vd., 2009). Bu nedenle günümüzde birçok ülke farklı içeriklerde finans öğretimi programları düzenlemektedir.

Finansal eğitim girişimleri, özellikle gelişmiş ülkelerdeki eğitim programlarında öncelikli olarak çocuklara ve genç yetişkinlere odaklanarak önemli bir çeşitlenmeye tanıklık etmiştir. Bugünün çocukları geleceğin ekonomiye katılacak yetişkinleri olduğu için bu demografik kitle hedeflenmektedir.Çok sayıda çalışma, finansal eğitimin gerekliliğini vurgulamakta ve finansal eğitimin öneminin dağıtım kanalları kapsamında da

yaygınlaştırılmasına , finansal piyasalardaki kuralsızlaştırma, yeni finansal ürünlerin gelişimi, bu ürünlerin dinamik doğası ve finansal piyasa bilgisinin artan hacmi gibi faktörlere bağlamaktadır. (Habschick vd., 2007: 58). Finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik programlar hazırlarken ülkeler ve kültürler arasındaki koşullardaki farklılıklara dikkatli bir şekilde dikkat edilmelidir. Eksikliklerin değerlendirilmesi ve giderilmesi, şeffaf ve gerçekçi politikaların uygulanması ve hedef kitlelere öncelik verilmesi önemli hususlardır. Hükümetler ve finans kurumları, finansal eğitim girişimlerinde sivil toplum, özel ve yerel kuruluşlardan yararlanarak bilgi akışını titizlikle yönetmelidir. Finansal okuryazarlık eğitiminin temel araçları, ilk ve orta öğretimi, iyi hazırlanmış içeriği, yaşam boyu öğrenmeyi kapsayan öğretim yöntemlerini ve çeşitli medya ve kanallar aracılığıyla basit ve ilgi çekici mesajların yayılmasını kapsar (Bayram, 2010).

1.4. Finansal Bilgi

Literatürde bugüne kadar finansal bilginin farklı tanımları sunulmaktadır. Bu tanımlardan birinde finansal bilgi; gelir, gider , tasarruf ve yatırım yönetimi gibi finansal işlemler, insanların yaşamları boyunca öğrenmeleri gereken bilgi türü olarak açıklanmaktadır (Danes ve Haberman, 2007: 52). Garman ve Forgue (2000: 33) ise finansal bilgiyi, kişisel finansal konuların başarılı bir şekilde yönetilmesi için gereken ilkeleri ve terminolojiyi anlamak olarak tanımlamışlardır. Jacob ve arkadaşları (2000: 50), kişisel finansal bilgiyi, kişisel finansal yönetim becerileri ve bilgisi kavramları olarak ele almıştır.

Bilginin alt başlıkları arasında yer alan finansal bilgi makro ve mikro açıdan iki farklı şekilde açıklanmaktadır. Buna göre makroekonomik açıdan finansal bilgi ,bir ekonomiyi enflasyon, bütçe, işsizlik, cari açık, ihracat ve ithalat sorunları gibi bilgileri anlamlandırabilmesine katkı yapar. Mikroekonomik açıdan bilgi ise kar amacı taşıyan ya da taşımayan tüm işletmeleri ve haneleri etkileyen ya da potansiyel anlamda etkileme ihtimali bulunan ekonomik olayları algılayıp değerlendirmeye yarayacak bilgileri ifade etmektedir (Özdemir, 2011: 8-9).

Finansal bilgi olmaksızın finansal okuryazarlığın gelişmesi mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle finansal okuryazar olabilmenin olmazsa olmaz koşulu finansal bilgiye sahip olmaktır. Bir kişinin finansal okuryazar kabul edilebilmesi sigorta, bütçe, yatırım, tasarruf, faiz, kredi, risk, bilanço ve getir gibi kavramları bilmesi ve finansal konular ve kavramlar

hakkında azami seviyede bilgi sahibi olmasını gerektirir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587). Çünkü bireyler yetersiz olan finansal bilgileri nedeniyle finansal ürün ve hizmetlerin kendi yaşamlarına sağladığı katkıyı bilememektedir. Finansal ürün ve hizmetleri tercih edememekte ve finansal piyasalarda işlem yapamamaktadır. Bu durum hem finansal piyasaları hem de toplumu olumsuz yönde etkilemektedir (Er ve Çetintaş, 2018: 62). Finansal konular hakkında bilgisi olan kişiler çeşitli finansal yatırım araçları arasında tercih yapabilir ve finansal süreçlere daha yüksek düzeyde katılım sağlayabilir (Çam vd., 2018: 3).

1.5. Finansal Okuryazarlık

Ekonomik gelişmelerin sonucunda inovatif finansal araçlar ortaya çıkması ve yaygınlaşmalarının sonucunda finansal okuryazarlığın önemi artış göstermiştir. İnsanlar sahip olduğu ekonomik kaynakları verimli şekilde yönetebilmesi için finansal okuryazarlık kavramına önem göstermelidirler (Güler, Tunahan 2017: 80).

İnsanlar tarih boyunca çeşitli ödeme araçları geliştirmişlerdir. Kredi kartları güncel ödeme araçlarına örnek olarak gösterilebilir. Ödeme araçları insana çok sayıda fayda ve kolaylık sağlamaktadır. Birey kredi kartı kullanarak borçlarını erteleyebilir, bir ürün almak için birikim yapmak yerine ürünü taksitlendirerek alabilir. Fakat bireyin satın alma gücü düştüğünde, ekonomik bir kriz halinde, harcamalarını kontrol edemeyip eski ekonomik alışkanlıklarını sürdürmeye çalışabilir. Bu nedenle finansal okuryazarlık kavramı ortaya çıkmaktadır. Kişi finansal bilgisini geliştirip bilgisini pratiğe dökme yeteneği ile bu tür olumsuz durumlara düşmeyip kısıtlı ekonomik kaynaklarını yönetebilmektedir. Finansal okuryazarlığın önemi ortaya çıkmaktadır (Bağcı, Arabacı 2019: 69).

Türk Dil Kurumu'na göre finans; "para, mal, mali işler", finansal kelimesi ise "mali" olarak açıklanmaktadır. Okuryazarlık ise okuma ve yazma, yani diğer bir ifade ile anlama ve anlatma kabiliyetlerinden oluşan süreci ifade eder (Tüzel 2010: 693).

Mandell (2008) insanlık geliştikçe insanla birlikte gelişen ve karmaşıklaşan (Kredi kartı kullanımı, bonolar, tahviller, senetler vs.) çeşitli finansal araçlar ile ilgili bilgilere sahip olmakla uzun süreçte verimli ve etkili kararlar verebilme yetisi olarak finansal okuryazarlığı tanımlamıştır (Mandell 2008: 164).

Hasting vd. (2013) ise finansal okuryazarlığı daha çok hayat boyu ekonomik güvenliği sağlama yolunda bir açıklama yapmıştır ve bunun için var olan finansal araçları mantıklı ve güvenli kullanılması yönünde tanımlamıştır (Hasting vd., 2013: 348).

OECD (2012) finansal okuryazarlığı şu şekilde tanımlamaktadır: “Finansal eğitim, bireylerin finansal ürün ve kavramları anlamalarını geliştirme, bilgi, talimat ve/veya nesnel tavsiye yoluyla finansal riskler ve fırsatlardan daha fazla haberdar olma, bilinçli seçimler yapma, yardım için nereye gidileceğini bilme ve finansal refahlarını iyileştirmek için başka etkili eylemlerde bulunmak için beceri ve güveni geliştirme ve koruma sürecidir” (OECD 2012).

Willis (2008) finansal okuryazarlığı; bireylerin tasarruf, kredi kartı kullanımı, yatırım, menkul kıymetler gibi çeşitli finansal kavramlarla ilgili bilgilerinin olması ve sahip oldukları bu bilgileri yeri gelince kullanabilme yeteneği olarak tanımlamıştır (Willis 2008: 198).

Yapılan tanımlamalar arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen genel olarak birbirine benzemektedir ve birbirleriyle çelişmemektedir. Hogarth, hangi kişilerin finansal okuryazar olduğunu yukarıdaki tutarlılıkları davranışsal terimler ile ifade etmiştir. Hogarth’a göre yatırım, vergiler, sigortalar, para yönetimi, varlık yönetimi gibi konularda bilgisi olan, para ve varlık yönetiminin çeşitli ana kavramlarını idrak eden, tecrübelerini ve kavrayışını finansal karar planları yapmak ve bu planları yerine getirebilmek için kullanan bireyler finansal okuryazardır (Ergün vd., 2014: 849).

1.5.1. Finansal Okuryazarlığın Tarihsel Gelişimi

20. yüzyılın başlarında finansal okuryazarlık tarihiyle ve günümüzde yetişkin okuryazarlığı olarak adlandırılan olguyla ilgilenilmeye başlandığı görülmektedir. Finansal okuryazarlık teriminin tanımı ve bilgi okuryazarlığından ayrımı söz konusu olduğunda hala tartışmalar ve belirsizlikler yaşanmaktadır. Finansal okuryazarlığın tarihi ve bireylerin finansal okuryazarlık bilincinin artması, literatürdeki çalışmalardan daha önce yer almaktadır. Kütüphanelerin genellikle çeşitli çoklu okuryazarlık hareketlerinde öncü olmalarına rağmen finansal okuryazarlığın bir terim olarak ortaya çıkışı 1990’ların sonlarında eğitim dergilerinde ve popüler kişisel gelişim kitaplarında görülmeye başlanmıştır. Robert T. Kiyosaki ve S. L. Lechter’in “Rich Dad Poor Dad” kitabı buna örnek verilebilir (Faulkner 2015: 7-8).

Finansal okuryazarlığın literatürde yer alması ise 2008 yılında gerçekleşen küresel ekonomik kriz sonrasına dayanmaktadır. Bireyler finansal kararlar alırken sadece kendilerini etkilemezler, toplumsal ve finansal işleyişi de etkilemektedir. 2008 küresel ekonomik krizle birlikte borç oranlarının çok artması, bireylerin ve hane halklarının söz konusu borçları yönetebilecek bütçe planları oluşturamamaları ülkelerin finansal okuryazarlık alanı ve eğitimi konusunda harekete geçirmiştir (Kanmaz 2018: 9).

2010'lu yıllarda literatüre bakıldığında finansal okuryazarlık; finansal bilgi ve finansal eğitim kavramlarıyla birlikte aynı anlamda kullanılmıştır. Bu kavramları ayrı ayrı tanımlayan ve farklılaştırmaya çalışan az sayıda bilim insanı bulunmaktaydı ve finansal okuryazarlığı ölçmek için standart bir araç bulunmamaktaydı. Marcolin ve Abraham (2006) çalışmalarında finansal okuryazarlığın ölçümünü yapabilecek araştırma ihtiyacını belirlemiştir. Benzer bir biçimde, finansal okuryazarlık ve/ya finansal bilgi ölçütleri, finansal eğitim ihtiyacını modellemek ve tasarruf, yatırım ve borç davranışı gibi finansal sonuçlardaki farklılıkları açıklamak için girdiler olarak kullanılmaktadır (Huston 2010: 296-297).

1.5.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Bireylerin finansal bilgi düzeylerinin düşük olması pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir. Örneğin, yanlış kararlar verebilir ve doğru olduklarına inanabilirler. Sonuç olarak, para kaybedebilir ve ardından ülkenin finansal sistemlerini olumsuz etkileyebilirler. 21. yüzyılın başında dünya ekonomisinde hızlı gelişmeler ve değişimler yaşanmıştır. Özellikle finansal sistem değişti. 1970'lerde Bretton Woods sistemi yıkıldı. Böylece finansal piyasalar küreselleşmiş ve uluslararası piyasalarda rekabet artmıştır. Teknolojideki olağanüstü gelişmeler sonucunda fiyatlar ve maliyetler şeffaf hale geldi ve sermaye maliyetleri azaldı. Dış ticarete serbestleşmenin ardından sermaye hareketleri serbestleşerek sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sağlanmıştır (Yılmaz ve Tuncay, 2012).

Bu liberalleşmenin bir sonucu olarak daha karmaşık finansal ürünler ortaya çıktı. Bireylerin ve toplumların bu durumları anlaması önemli bir konudur. Doğru kararlar, uzun vadeli finansal planlar için daha kritik hale gelmiştir. Finans eğitimi almış kişiler doğru kararlar almakta ve yeni sistemi anlamakta zorlanmaktadırlar. Bu da yeni sistemin çok basit

olmadığını kanıtlamıştır. Değişen finansal gelişmeler ve nüfus değişiklikleri finansal eğitimin önemini vurgulamaktadır. Özellikle ABD gibi birçok gelişmiş ülkede bireylerin çoğu para biriktirmiyor ve paralarını yönetmiyor. Ünal (2018) finansal bilgilerin önemini şu şekilde ifade etmiştir: “Küresel platformda yaşanan finansal krizler, doğal kaynakların azalması ve finansal piyasaların bireyler için karmaşık hale gelmesi nedeniyle finansal bilginin önemini artırmıştır. Bu nedenlerle finansal enstrümanlar ve temel finans konularında bilgi sağlayan finansal okuryazarlık her geçen gün artmaktadır. Günümüz finansal sistemlerinde ekonomik, politik, teknolojik ve demografik faktörler açısından yaşanan değişimler, bireylerin ekonomilerini bireysel olarak yönetmelerine neden olmuştur. Ancak finansal sistemdeki enstrümanların artması ve karmaşıklaşması, bireylerin sorumluluk ve risklerinin de artmasına neden olmaktadır. Böyle bir ortamda temel finansal kavramları bilmeyen kişilerin finansal yönetimleri ile ilgili karar vermeleri zorlaşmakta ve başarı şansları azalmaktadır. Bu nedenle finansal enstrümanlar ve temel finansal konular hakkında bilgi veren finansal okuryazarlığın önemi artmıştır (Bayazıt Hayta, 2011). Finansal okuryazar bir kişi, tasarruf, yatırım ve borçlanma konusunda doğru kararlar verebilir. Jariwala ve Sharma'ya (2011) göre, finansal okuryazarlığın birçok faydası vardır. Bireyler daha az para harcar ve daha çok tasarruf eder. Ayrıca riskleri tahmin eder ve doğru yönetirler. Makro düzeyde ekonomik dalgalanmaların azalmasına, finansal enstrümanların gelişmesine ve ekonomik gelişmenin hızlanmasına neden olur. Finansal okuryazar bireyler, finansal hayatta tercihlerini yaptıkları için kendilerine hizmet sunan finansal kurumları yönlendirirler. Arz-talep dengesi içinde olan finansal kuruluşlar, tercih edilen finansal araçlara daha fazla önem vermektedir. Bu alanda bir rekabet söz konusu olup bu da yeni ürün ve hizmetlerin artmasını ve gelişmesini sağlamaktadır (OECD, 2005). Finansal okuryazarlık düzeyi sonuçları sadece bireyleri değil toplumları da etkilemektedir. Tasarruf ve bütçe yapma alışkanlığı olmayan toplumlarda bireyler iflas edebilmekte ve bu durum finans sektörünü olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenlerle bireylere finansal okuryazarlık eğitimi verilmelidir. Ekonomik gelecek için önemli bir konu olduğu için eğitim kurumlarında finansal okuryazarlık eğitiminin artması gerekmektedir (Bayram, 2010). Sonuç olarak, küresel krizler, borç oranları, finansal araçların çeşitlenmesi ve teknolojik gelişmeler nedeniyle finansal okuryazarlığın önemi artmıştır. Bireylerin ve toplumların belli bir düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olması gerekmektedir.

Son yıllardaki ekonomik koşullarda finans alanında bilgi birikimi az olan bireylerin finans ürünlerinin kullanımı, yatırım ve finansal riskler gibi konularda karar verirken olumsuz sonuçlar yaşadıkları görülmektedir. Finans alanında birikimi fazla olan bireylerde ise risklere karşı çeşitli önlemler alma ve tasarruf artışları ile zarar etme ihtimallerini azalttıkları görülmektedir. Bireyler risk ve kazanç durumlarını dikkate alarak yaptıkları yatırımlar sadece kendileri için değil ülke ekonomisi için de önemli bir durumdur. (Bayrakdaroğlu, 2018: 98).

Genç nüfusun oranı yaşlı nüfus oranından daha yüksek olan ülkemizin istihdam ve gelir sayılarına bakılacak olursa; ekonomistler ve eğitimciler tarafından finansal bilgi seviyeleri düşük genç neslin finansal okuryazarlık düzeyleri sıkça gündem olmakta ve bu durumla ilgili endişeler giderek artmaktadır. Üniversiteye kadar aile yanında yaşayan genç bireyler finansal karar alma konusunda sorumlu olmadıkları için üniversite dönemlerinde kendi başlarına finansal kararlar almak zorunda kalmaktadırlar. Bu noktada yeterli seviyede finansal okuryazarlık bilgisine sahip olmaları önemli olmaktadır (Arslan 2020: 229).

Zamanla finans dünyasında yaşanan değişimler ile ortaya çıkan finansal araçlar ve uygulamalardaki yenilikler, finansal okuryazarlığın önemine vurgu yapmaktadır. Bireyler gelecekte ve iş hayatlarında finansal bir güvenlik ihtiyacı hissetmektedirler. Bu durum finansal okuryazarlık gelişimini daha da hızlandırmıştır. Finansal okuryazarlık, bireysel ekonominin tutarlı ve verimli bir biçimde kullanılması amacıyla finansal araçların nasıl kullanıldığı ve finansal araç ve hizmetlerin hangilerinin amaca uygun olduğu konusunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bireylerin bu konulardaki bilgi birikimini artırması konusunda yardımcı olmaktadır. Bu durum finansal okuryazarlığın yaygınlaşmasının önemini vurgulamaktadır (Yılmaz, Kaymakçı 2021: 143). Ülkemizde finansal okuryazarlık alanında yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Sadece ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyi düşük olmamakla birlikte, OECD'ye dâhil olan ülkeler arasında da finansal okuryazarlık oranının düşük olduğu yapılan araştırmalarla görülmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için de geçerlidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması sermaye piyasalarının gelişimine engel olmaktadır (Aydın 2018: 14).

Günümüz dünyasında finansal okuryazarlık birçok düzeyde önem kazanmaktadır. Finansal okuryazarlık aileler ve bireyler için çok önemlidir. Jorgensen'e (2007: 60) göre

finansal okuryazarlık sayesinde ekonomik kararlar daha doğru alır. İnsanların gelir bağlamında refahı artar. Finansal okuryazarlık, bireylerin aile ve evlilik ilişkilerini artırır ve yaşam kalitesini iyileştirir. Özellikle kendi adına karmaşık ekonomik kararlar almak zorunda olan bireyler ve onlara bağımlı olan kişiler için finansal okuryazarlık oldukça önemlidir. Çünkü kötü kararlar bireyleri zorlu ekonomik koşullar içinde yaşamak durumunda bırakır (Mandell, 2006: 40).

Finansal okuryazarlığın artması hem toplumu hem de insanların iş hayatını ve kişiliğini olumlu açıdan etkilemektedir (Er ve Çetintaş, 2018: 62). Bireyin finansal okuryazarlık düzeyinin artması ile hane halkının ekonomik refahı artmakta, psikolojik baskı, aile içi çatışma ve stres azalmaktadır. Bu aile ortamında yetişen çocuklarda özgüven seviyesi de artmaktadır. Çocuklar daha düşük düzeyde antisosyal davranışlar sergilemektedir. Finansal okuryazarlık sayesinde iş yaşamında devamsızlık oranı azalmakta, iş memnuniyeti ve verimlilik artmaktadır (Taft vd., 2013: 63).

Finansal okuryazarlık bireyler açısından olduğu kadar toplumlar açısından da son derece önemlidir. Finans piyasalarında yaşanan dalgalanmaların yanı sıra finansal ürünlerdeki artış insanların finansal sisteme karşı şüphe duymalarına neden olmaktadır. Bu da insanların finansal piyasalardan uzak durmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda sisteme karşı güven sorunu yaşayanların gelecekleriyle ilgili kaygı duymalarına ve yanlış kararlar vermelerine yol açmaktadır. Tüm bu hususlar da piyasadaki dengeleri bozmaktadır (Mandell, 2006: 40). Bireysel düzeyde analiz edildiğinde finansal okuryazar bireyler daha fazla tasarruf edecek ve riskleri daha doğru yönetecektir. Makro düzeyde ise finansal piyasalar aracının geliştirilmesi, finansal ürünlere olan talebi artırarak rekabeti artıracak ve ekonomik büyümeye bağlı finansal dalgalanmaların azaltılmasına katkıda bulunacaktır (Jariwala ve Sharma, 2011: 51).

Finansal okuryazarlığın önemini vurgulayan önemli hususlardan birisi de emeklilik ve emeklilik planlamasıdır. Hükümetler, halklarına dünyanın her yerinde emeklilik geliri elde edebilmeleri için çok daha fazla sorumluluk almaya yönlendirmektedir (Beal ve Delpachitra, 2003: 65). Bu sebepten ötürü kişilerin emeklilik fonlarıyla ilgilenmeleri ve bilgi sahibi olmaları gerekir. Ek olarak gençlerin de yaşamları üzerindeki etkileri sebebiyle emeklilik hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları gerekir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan kişiler emeklilik fonlarına karşı daha ilgilidirler (Öztürk ve Demir, 2015: 117).

1.5.2.1. Finansal Okuryazarlığın Bireyler Açısından Önemi

Günümüzde bireylerin parasını ve sahip olduğu kaynakları harcaması, eski dönemlere kıyasla çok daha kolaydır. Çünkü ürün ve hizmetler çeşitlenmiştir, bunlara erişim kolaylaşmıştır, sınırlar söz konusu olmaksızın dünyanın herhangi bir yerindeki ürün veya hizmete erişmek mümkündür. Diğer yandan reklam gibi pazarlama araçları ve toplumsal düzen bireyleri daha çok satın almaya ve tüketmeye teşvik etmektedir. Harcama yapmayı daha kolay hale getiren başka bir unsur ise borçlanmanın kolaylaşmış olmasıdır. Kredi kartı, taksit imkânı, tüketici kredisi gibi araçlar borç edinmeyi kolaylaştırırken, bireylerin bütçe yönetimini daha zor hale getirmektedir (Güvenç, 2017: 937).

Sürekli olarak gelişen, değişen ve çeşitlenen finansal piyasalar ve ürünler karşısında bilinçli tercihler yapmak suretiyle refah düzeyini arttırmak veya hatalı tercihlerin neticesinde yoğun emekle ve zaman içerisinde yapılmış olan birikimleri kaybetmek ya da azaltmak gibi seçeneklerin karşısında yer alan bireylerin, finansal okuryazarlık düzeylerini arttırarak bireysel ekonomik çıkarlarını koruyabilmesi mümkün olmaktadır (Er vd., 2014: 114).

Finansal kararlar, kısa ve uzun vadeli yaşam kalitemizi etkileyebilmektedir. Finansal okuryazarlık, refahımızı etkilediğinden dolayı önemlidir. İyi bilgilendirilmiş finansal kararlar almak bize fayda sağlayabilirken, kötü planlanmış kararlar planlarımızı ve hayata dair beklentilerimizi mahvedebilmektedir. Örneğin 2008 yılında yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen mortgage krizi, tüketicilerin finansal cehaletini ve etkilerini açık bir şekilde göstermiştir (Meyers, 2020: 10).

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal piyasaları ve ürünleri tanıyabilmesi, tasarruflar ve tüketimler arasındaki dengeyi sağlayabilmesi, karşı karşıya olunan finansal riskler ve alternatiflerden doğru olanları seçebilmesi, daha spesifik olarak kredi kartlarını kullanımı, emeklilik planı, kredi kullanımı, sigorta, menkul veya gayrimenkul yatırımı gibi çeşitli finansal etkinliklerin nasıl işlediği ve hangilerinin kendi çıkar ve yararlarına olacağını anlayabilmelerini sağlamaktadır. Bu bilgi ışığında bireylerin finansal okuryazarlıklarının ortalamaya oranla yüksek olması finansal bu türden kararları daha etkin bir şekilde verebilmesine yardımcı olmaktadır (Durmuşkaya ve Kavas, 2018: 926).

Bireylerin finansal piyasalarda yer alan farklı seçenekler arasında optimal olan kararları verebilmeleri ve günlük yaşamda finansal bağlamda güvenliğin sağlanabilmesi

önemli ölçüde finansal bilgi ve beceri düzeyinin yüksek olmasına bağlı bulunmaktadır (Altıntaş, 2009: 157). Bireylerin ekonomik ortamdaki çeşitli faktörleri algılaması, bunları bireysel tasarruf, biriktirme, yatırım, harcama gibi finansal kararlarda kullanabilmesi, kendisini geliştirmesi ile sağlanabilecek bir durumdur. Bireylerin devamlı olarak gelişme ve değişme içerisinde olan günümüz konjonktüründe ekonomik ve finansal alandaki gelişmeleri sürekli takibi ile yeni gelişmeleri anlaması ve kullanım bazında artış gösteren finansal ürün ve hizmetlerin çeşitliliğiyle ve karmaşıklığıyla başa çıkabilmesi finansal okuryazarlık düzeylerini arttırmalarına bağlıdır (Öztürk ve Demir, 2015: 116).

Haneler arasında tespiti yapılan ve sonucu yetersiz bulunan finansal okuryazarlık seviyesi, hanelerin hatalı finansal kararlar alma riski altında olduklarını göstermektedir (Calcagno ve Monticone, 2015: 1). Bugün bireyler, giderek artan sayıda finansal kararın sorumluluğunu üstlenmektedir. Diğer bir deyişle, bireylerin verdikleri finansal kararlar mevcut durumları ve gelecekleri için belirleyicidir. Zayıf finansal karar verme, zaman içinde gelişen ve genellikle bir kriz noktasına kadar fark edilmeyen büyük sonuçları olan şaşırtıcı derecede yaygın bir fenomendir. Bireyler için, zayıf tasarruflar ve yatırımlar, uzun vadeli finansal güvenlik adına ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Mevcut ekonomik koşullar, özellikle finansal piyasadaki ani değişimlere, dalgalanmalara ve bilhassa düşüşlere dayanacak ve yükselişlerden yararlanabilecek beceri ve bilgilere sahip olmayanlar için piyasa koşulları yıpratıcı olabilecek, bireyler için fayda sağlamak yerine bireysel kayıplara neden olabilecek, finansal güvenliklerine zarar verebilecektir (Hung vd., 2009: 22). Bu nedenlerle finansal okuryazarlık bireyler açısından büyük önem taşımaktadır.

1.5.2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem Açısından Önemi

Finansal okuryazarlık kavramı, bir taraftan kişilerin günlük yaşantısında karşı karşıya kaldığı çeşitli finansal sorunlara ilişkin çözümler geliştirirken, diğer taraftan finansal piyasaların etkin, istikrarlı ve verimli bir biçimde çalışmasına da katkı sunmaktadır (Er vd., 2014: 114). Bireyler sahip oldukları gelirlerinin belli bir bölümünü tüketim harcamaları, belli bir bölümünü ise tasarrufa ayırmaktadır. Bireylerin tasarruf vasıtasıyla yaptığı birikimler, yatırımlar kanalıyla finansal piyasalara kaynak sağlamaktadır. Bu bakımdan finansal sistem içerisinde önemli yapı taşlarından birisi olan bireysel yatırımcıların kararları finansal piyasalar için önem arz etmektedir (Başçı vd., 2020: 78; Köroğlu vd., 2022: 2). Çünkü finansal okuryazarlık sayesinde bireysel yatırımcılar, kendileri için uygun olan finansal

ürünleri ve hizmetlere karar verirken mevcut finans kurum ve kuruluşlarından daha fazla finansal hizmet talep etmektedir, süreçleri, ürün ve hizmetleri tanıdıkları, bilgi sahibi oldukları için daha bilinçli ve talepkar yaklaşmaktadır. Bu durum da finansal ürün ve hizmet sağlayıcı pozisyonunda olan kurum ve kuruluşların işleyişinde kaliteli bir hizmet anlayışı geliştirmelerine sebep olmaktadır (Öztürk, 2014: 47; Kaya, 2019: 34).

Finansal okuryazarlık vasıtasıyla oluşan finansal farkındalık sayesinde “yastık altı” olarak da tabir edilen atıl vaziyetteki tasarrufların yatırıma kazandırılarak finansal sisteme, dolayısıyla ekonomik döngü içerisine dâhil edilmesi mümkün olabilmektedir (Fettahoğlu, 2015: 113). Finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi bakımından finans sisteminin etkin ve doğru bir biçimde, tasarruf sahipleriyle yatırımcıların arasındaki kaynak aktarımlarını sağlayabilmesi, finansal risklerin doğru bir biçimde değerlendirilmesi, fiyatlandırılması ve iyi yönetilmesi, finansal ve iktisadi krizlerin finans sistemi içerisinde rahat bir biçimde absorbe edilmesi bir gerekliliktir (Morgan ve Pontines, 2014: 4). Bu bağlamda bireylerin finansal okuryazarlık çerçevesinde hareket etmesi, finansal ürünlerin ve hizmetlerin çeşitlenmesi, finansal piyasalardaki arz ve talep tarafında yer alan aktörlerin artması, denetleme-düzenleme mekanizmasının yeterli şekilde çalışması, risklerin azalması, sistemin daha sağlam hale gelmesi bakımından önemlidir. Çünkü finansal karar alıcı olan bireylerin hatalı karar almaları tüm bunlara ve sonucunda finansal sisteme ve istikrara zarar verebilecektir (Karataş, 2017: 12-13). Bu nedenle finansal okuryazarlık kavramı, finansal piyasalar açısından da önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

1.5.2.3. Finansal Okuryazarlığın Ülkeler Açısından Önemi

Yeni finansal ürünler, finansal piyasaların komplikasyonları, politik sistemdeki önemli değişiklikler, bilgi teknolojisindeki ilerlemeler, bilgi sistemlerinin yönetimi ve küreselleşmenin etkisi, yeni finansal ürün ve hizmetlerin sürekli gelişimi, demografik özellikler ve ekonomik değişimin dinamikleri gibi faktörler finansal okuryazarlık kavramına giderek daha fazla önem kazandırmaktadır (Mian, 2014). Finansal okuryazarlığın kişinin kişisel yaşamında güçlü bir finansal strateji oluşturması için gerekli araç (Arora, 2016) olmasının yanında, bireysel planlama ve kararlar, bireysel finansal refah için olduğu kadar genel olarak bir toplumun başarısı, refahı ve gelişimi için de çok önemli bir faktör haline gelmiştir (Lusardi ve Mitchell, 2014; Saber, 2020: 13). Dolayısıyla finansal okuryazarlık kavramı yalnızca bireysel bakımdan değil, toplumsal faydalar ve ülke ekonomisi

bakımından da oldukça önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Çünkü bireylerin birikimleri, yatırımları, harcamaları finansal piyasalara ve nihayetinde ülke ekonomisine sirayet etmektedir.

Mantıken, finansal açıdan eğitilmiş olan tüketiciler, ekonomik güvenliklerini ve refahlarını artırarak aileleri için daha iyi kararlar verecektir. Finansal açıdan güven altında olan aileler, gelişen topluluklara daha iyi katkıda bulunabilecek ve toplumun ekonomik kalkınmasını daha fazla teşvik edebilecektir (Hogart, 2006: 1).

Toplumsal bakımdan incelendiğinde, finansal okuryazarlığın bireyleri tasarrufa yönlendirmesi, tasarrufların ise ekonomi içerisinde kullanılabilir hale gelmesi bakımından ekonomik istikrarın korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında önem taşıdığını söylemek mümkündür (Atkinson ve Messy 2013). Diğer bir deyişle, toplum içerisindeki bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin artmasıyla beraber sermaye birikimleri de artış göstermekte ve bu durum yeni üretim, istihdam olanakları açığa çıkarmaktadır. Diğer yandan ekonomik krizin yönetilmesi, etkisinin derinleşmesi gibi olumsuz durumların yönetilmesi ve engellenmesi noktasında toplumdaki bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda bir ülkenin ekonomik anlamda gelişimi ve bunun sürdürülebilmesi noktası finansal okuryazarlık büyük önem taşımaktadır. Tüm bunların yanında, madalyonun diğer yanından bakıldığında bireylerin yanlış finansal kararlar vermesi toplum içerisindeki boşanmalar, intiharlar, suç oranları gibi sosyal göstergeler ile de yakın bir ilişki içerisinde. Finansal anlamda zor duruma düşen bireylerin suça daha eğilimli oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla finansal zorluklar ve aşırı borçlanma gibi durumlar hem bireylerin hem ailelerin ve dolayısıyla toplumların ve ülkelerin geleceğini tehdit eden unsurlardır (Kılıç vd., 2014; Güvenç, 2017: 937). Bu açıdan finansal okuryazarlık bu gibi toplumsal tehditleri ortadan kaldırmak noktasında da dolaylı yoldan katkı sunan bir kavramdır.

Tüm bunların yanında, bireylerin gerek ekonomik sistem içerisindeki gerekse finansal sektördeki ürünler, hizmetler, maliyetler, vergiler, yatırım ve finansal sisteme erişim gibi ulusal sorunları anlamaya ve bunlarla ilgilenmeye teşvik etmek için finans alanında bilgi ve becerilere sahip olması önemlidir (Dwiastanti, 2015: 100).

Finansal okuryazarlığın eksikliği, bireyleri, özellikle finansal riskler yüksek olduğunda, kendi refahlarını optimize edemez hale getiriyorsa veya piyasa etkinliği için gerekli olan rekabet baskısını uygulayamıyorsa önemli bir sorun haline gelmektedir. Bunun bireysel olduğu kadar toplumsal refah için bariz olumsuz sonuçları da olmaktadır. Ayrıca, makro bağlamda tüketici davranışlarını anlamak ve ekonomi politikasını şekillendirmek için kullanılan standart analiz modelleri de bu belirli görevleri daha az kullanışlı hale getirmektedir (Hastings vd., 2013: 350).

Tüm bu nedenlerle, sağladığı avantajlarla beraber özellikle son dönemlerde politika yapımcılar, toplumda tüketicilerin finansal kararlarının artan karmaşıklığına karşı gerekli bir panzehir olarak finansal okuryazarlığın artırılması gerekliliğini benimsemiştir (Fernandes vd., 2014: 1861).

1.5.3. Finansal Okuryazarlığın Alt Boyutları

Literatürde yapılmış çalışmalar incelendiğinde finansal okuryazarlığın alt boyutlarının para bilgisi, para yönetimi, tasarruf, yatırım, harcama ve planlama boyutlarından oluştuğu görülmektedir. Bu kısımda finansal okuryazarlığın alt boyutları açıklanmaktadır:

1.5.3.1. Temel Para Bilgisi ve Para Yönetimi

Parayı yönetebilmek için para ile ilgili temel kavramların bilinmesi gerekmektedir. Paranın ihtiyaca uygun kullanılması, faiz ve enflasyon gibi temel matematiksel hesaplamaların yapılabilmesi ve faturaların ödenebilmesi temel para bilgisi olarak ifade edilmektedir. Temel para bilgisinde paranın zaman değerinin bilinmesi ve hesaplanabilmesi oldukça önemlidir. Enflasyonun olduğu ekonomilerde paranın reel satın alma gücünün hesaplanması, alınan kararlarda önemli bir belirleyicidir. Faiz hesaplamalarında bileşik faiz hesaplaması yapılarak faiz üzerinden tekrar faiz hesaplanmaktadır. Finansal okuryazar bireyler temel para bilgisi ile basit finansal hesaplamalar yapabilmektedir. Böylece paranın gerçek satın alma gücünü hesaplayarak borçlanma politikalarını ve yatırımlarla ilgili parasal kararları alabilmektedir (Oktay, 2019: 14-15).

Para yönetimi, paranın kontrolünü de içermektedir. Bütçe yapma, gelir ve giderleri kontrol altına alma, işlemlerin maliyetlerini hesaplayabilmek için bireylerin temel düzeyde para bilgisine ihtiyacı vardır. Bireylerin gelirleri ne kadar yüksek olursa olsun giderlerini

kontrol altında tutmak ve gelirleri ile giderlerini ödeyerek finansal sıkıntıya düşmemeleri için temel düzeyde finansal bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Para yönetimi de bir planlama faaliyetidir. Paranın hesaba giriş ve çıkış süreleri farklı olduğundan nakit akışlarının zamanlamasının iyi yapılması gerekmektedir. Finansal okuryazar bireyler aynı zamanda temel düzeyde para yönetme bilgisine sahip olduklarından finansal planlama yaparken herhangi bir sorun yaşamamaları beklenmektedir (Oktay, 2019: 16-17).

1.5.3.2. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi

Bireyler gelirlerinin bir kısmını kullanmayarak ayırmak isterler. Gelirlerin giderleri karşıladıktan sonra artan kısmı tasarruf olarak nitelendirilmektedir. Bireyler gelecek dönemlerde arzu ettikleri refah seviyesine ulaşabilmeleri için giderlerinden fedakârlık yaparak tüketimlerini kısmaktadır. Böylece giderlerini azaltarak gelirlerinden daha fazla tasarruf yaparak gelecekte daha iyi bir finansal duruma sahip olmayı arzu ederler. Biriktirilen paranın yatırıma dönüştürülmesi gerekmektedir. Yatırım yapılarak tasarruflar değer kazanmaktadır. Bireylerin hazine bonusu gibi kısa vadeli yatırım araçlarında tasarruflarını değerlendirmesi mümkün olup hisse senedi, tahvil gibi uzun vadeli sermaye piyasası araçlarında da değerlendirilebilmektedir (Oktay, 2019: 18-19).

1.5.3.3. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi

Finansal okuryazar bireyler, borçlanmanın finansal açıdan ne kadar önemli olduğunu bilmektedir. Borçlanma ile gelecek dönemlerde ödenecek borçlar karşılığında şimdiden varlık edinilmektedir. Borçlanmanın en yaygın yöntemlerinden biri de kredi kullanmaktır. Borç alanların borçlarını zamanında ödemesi temerrüde düşmemesi için oldukça önemlidir. Borcun faiz maliyeti dışında zamanında ödenmemesinin de bir maliyeti vardır. Bireyler borçlarını zamanında ödeyerek kredibilitelerini artırmaktadır. Kredi çekme, kredi kartından avans çekme veya herhangi bir borçlanma aracı ile borç almanın maliyetinin önceden bilinerek borçlanması gerekmektedir. Çünkü borcunu ödemeyerek zor duruma düşen çok sayıda birey vardır. Harcamada bilinçli olan bireyler borç alma eğilimlerini azaltabilmektedir. Daha fazla tüketim yapan bireyler, daha fazla borç alabilmektedir. Bu nedenle borçlanırken ve özellikle de kredi kartının kullanımında rasyonel davranmak gerekmektedir (Oktay, 2019: 19-20).

1.5.3.4. Finansal Planlama

Finansal planlama, finansal işlemlerin gelecek dönemlerde nasıl gerçekleşeceğini önceden planlanmasıdır. Bireyler gelir ve giderlerini önceden yaptıkları bütçeye göre planlamaktadır. Böylece gelecekte hangi dönemde ne kadar gelir ve giderin olacağı bilinerek tasarruf tutarı da tahmin edilebilmektedir. Bireylerin gelecekte ev satın alma, çocukları okutma ve düğün yapma gibi çeşitli harcama hedefleri vardır. Bunları kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirebilmektedir. Bireylerin gelecek dönemlerde arzu ettikleri refah seviyesinde yaşayabilmeleri için finansal planlama yapmaları gerekmektedir. Emeklilik döneminde istediği yaşam standardını sürdürebilmesi için belirli bir tutarda tasarruf ederek değerlendirmeleri önerilmektedir. Planlama bir yönetim fonksiyonu olarak görülse de bireyler mevcut durumun analizini yaparak gelecek beklentilerine göre plan yaparak hedeflediği finansal gücü elde etmek ister (Öztürk, 2014: 35-38).

1.5.4. Finansal Okuryazarlık Seviyesini Etkileyen Faktörler

Finansal okuryazarlık, kişilerin günlük yaşamda temel bütçelerini belirlemede ve yatırım kararları vermede etkin kararlar vermelerini sağlar. Etkili kararların alınması hem bireyin, hem toplumun hem de ülkenin gelişimini desteklemektedir (Bağcı ve Arabacı, 2019: 68). Ancak finansal okuryazarlık çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Sosyo-ekonomik faktörler bunlardan birisidir. Bir sosyo-ekonomik faktör olarak mesleğin türü finansal okuryazarlığı etkilemektedir. Finansal okuryazarlık seviyeleri genellikle profesyonel ve idari mesleklerde daha yüksektir (Dursun, 2021: 9). Buna benzer olarak, istihdam durumu da finansal okuryazarlığın bir belirleyicisidir (Beal ve Delpachitra, 2003: 65). Birleşik Arap Emirlikleri örneğinde yapılan bir çalışma, finans sektöründe çalışanların finansal okuryazarlık düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Al-Tamimi ve Bin Kalli, 2009: 500). Refah faktörleri açısından bakıldığında, finansal okuryazarlık düzeyleri hane geliri ile ilişkilidir. Bireylerin finansal okuryazarlık puanları yüksek gelirli ailelerde daha yüksek, düşük gelirli ailelerde ise daha düşüktür (Dursun, 2021: 9). Bu sebepten ötürü de genel olarak bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri sosyoekonomik faktörlerle ilişkilidir.

Finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler ana hatlarıyla aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

Finansal okuryazarlık eğitimi alırken finansal okuryazarlığın tanımını ve kavramını bilmek yeterli değildir. Finansal okuryazarlığı genel olarak anlamak için finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerin incelenmesi gerekmektedir. Finansal okuryazarlığı etkileyen faktörler sosyo-demografik özellikler ve bütçelemedir.

1.5.4.1. Demografik Özellikler

Demografik özellik, birçok konunun sonuçlarını etkilediği için birçok çalışmada kullanılan bir faktördür. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen durumlar ve finansal okuryazarlık düzeyinden etkilenen durumlar araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Bunun nedeni olarak Temizel ve Bayram (2011) üniversite öğrencilerinin kariyer ve yaşam planlarının başlangıcında olduklarını ve gençlerin finansal olarak plan yapma ve yönetme konusunda uzun bir sürece sahip olduklarını yaptıkları çalışmada belirtmektedirler. Bu dönemin finansal açıdan başarılı bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ve bu bilginin öğrenilmesinin önemli olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca üniversite öğrencilerinin internet bankacılığı aracılığıyla okul ücreti ödeme, seyahat ve sağlık sigortası yaptırma, eğitim kredisi alma gibi aktif finansal araçlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar yaş, cinsiyet, sınıf derecesi, eğitim düzeyi, eğitim türü ve finansal okuryazarlık gibi faktörler arasındaki ilişkiyi geniş çapta araştırmaya devam ettiler. Adeleke (2013), üniversite öğrencilerinin cinsiyetinin finansal okuryazarlık düzeyini etkileyip etkilemediğini araştırmak için ABD'deki Oklahoma Eyalet Üniversitesi'ndeki 100 katılımcıya anket uygulamıştır. Çalışmada varyans analizi yapılmıştır. Araştırmacı, üniversite öğrencilerinin cinsiyeti ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında bir ilişki bulamamıştır. Öte yandan, korelasyon analizi sonuçlarına göre, kaç yıldır üniversitede okudukları ile yaşları ve finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırmalarda genellikle sonuca ulaşmak için öğrencilere anketler yapılır. Ergün ve arkadaşları (2014) öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığını anket yöntemiyle belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin temel düzeyde finansal okuryazar oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin borsanın işlevine ilişkin temel bilgilerinin cinsiyete göre farklılaştığı, enflasyona ilişkin bilgilerinin ise cinsiyete, eğitim türüne ve aylık ortalama hane gelirine bağlı olduğu bulunmuştur.

1.5.4.1.1. Cinsiyet

Literatür incelendiğinde finansal okuryazarlıkla cinsiyet arasındaki ilişkiye dair farklı sonuçlar olduğu görülmektedir. Wagland ve Taylor (2009) tarafından yapılan çalışmada kadın ve erkekler arasında finansal okuryazarlık düzeyi açısından anlamlı bir fark olmadığı bildirilmiştir. Buna karşın ileri düzeyde finansal okuryazarlık bakımından erkeklerin kadınlara kıyasla finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Lusardi ve Mitchell 2007: 35). Genel itibariyle erkeklerin kadınlara göre daha çok finansal bilgiye sahip olduğu ve finansal olarak da kendilerine güvenlerinin kadınlardan daha fazla olduğu, bunun sonucunda da finansal kararlar alırken de kadınlara göre daha fazla risk alma eğiliminde oldukları anlaşılmıştır (Wagland, 2006: 50). Her ne kadar literatürde cinsiyet ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişki net olmasa da genel olarak erkeklerin kadınlara göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Başta üniversite öğrencileri olmak üzere gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi ve bu düzeyin cinsiyet gibi farklı sosyodemografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği hem ulusal hem de uluslararası literatürde odaklanmaktadır. Chen ve Volpe (2002), 924 üniversite öğrencisine finansal okuryazarlıklarını test etmek için bir anket uygulamışlardır. Çalışma sonucunda cinsiyet faktörünün etkileri ortaya konmuştur. Araştırma sonucuna göre kız öğrencilerin daha az bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Ayrıca finansal okuryazarlığı düşük olan öğrencilerin yanlış kararlar verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Finansal okuryazarlık üzerinde cinsiyet faktörünü inceleyen bir başka çalışma da Falahati ve Paim (2011) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya 2340 üniversite öğrencisi dahil edilmiştir. Araştırmaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha bilgili bulunmuştur. Ancak çalışmanın çarpıcı sonuçlarından biri de erkek öğrencilerin kredi ve risk yönetimi gibi konularda daha fazla bilgi sahibi olmalarına karşın genel kültürde kız öğrencilerin daha iyi olduğudur. Lusardi ve Mitchell (2011), kadınların ve düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin finansal okuryazarlığının düşük olduğunu tespit etmiştir. Er ve arkadaşları (2014), Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Yüksekokulu'ndaki 221 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışma, ankete katılanların yüksek finansal okuryazarlığa sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca cinsiyet farklılığının ve finansal bilgi kaynaklarının finansal okuryazarlık üzerinde etkili bir faktör olmadığı ifade edilmiştir.

1.5.4.1.2. Yaş

Bireylerin yaşı da finansal okuryazarlık ile ilişkilidir. Buna göre ileri finansal okuryazarlık düzeyinin 40-60 yaş arası orta yaşlı bireylerde daha yüksek, gençlerde ise daha düşük olduğu bildirilmektedir. Ancak 61 yaş ve üzeri bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin düştüğü belirtilmektedir (Van Rooij vd., 2007: 40). Benzer şekilde 18-24 yaş arası gençlerin ve 70 yaş ve üzeri kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu bildirilmektedir (Dursun, 2021: 10).

Yaş unsuru birçok çalışmada bir değişken olarak belirlenmiştir. Finansal okuryazarlık araştırmalarında kullanılan spesifik bir değişken olarak kabul edilmektedir. Harrison ve Chudry (2011), Birleşik Krallık'ta finansal okuryazarlık ile yaş arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda yaş ile finansal okuryazarlık arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonucunda yaşı büyük olan öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda daha başarılı olduğu görülmüştür. Akben Selçuk ve Altıok Yılmaz (2014), yaşı üniversite öğrencileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda artan yaş ile finansal okuryazarlık arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Vieira (2012), üniversitelerin ve yaşların bölüm farklılıklarının etkisini ölçen bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın amacı, Portekiz'deki 612 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemektir. Bu amaçla 612 öğrenciye “Portekiz Öğrenci Finansmanı Anketi 2012” uygulanmıştır. Bölümler arasındaki farklılıkların analiz edilmesi amaçlanmış ve öğrenciler mühendislik, işletme ve yönetim, tasarım ve turizm bölümlerinden seçilmiştir. Çalışma sonucunda yaş faktörü ile finansal okuryazarlık arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Buna göre 25 yaş üstü öğrenciler %92 oranında orta düzeyde finansal okuryazarlığa sahiptir. Ayrıca bölümlere göre sonuçlara göre işletme ve yönetim bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık konusunda daha başarılı olduğu görülmüştür.

1.5.4.1.3. Eğitim

Eğitim, yatırım kararları ve finansal okuryazarlık ile iç içe geçmiş önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Béres ve Huzdik (2012) tarafından yürütülen ve çeşitli alanları kapsayan kapsamlı bir çalışmanın bulguları, eğitim durumuyla ilgili genel eğilimleri ortaya çıkarmıştır. Bireylerin eğitim düzeyi finansal okuryazarlıklarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bireylerin eğitim düzeylerine göre karşılaştırmalı analizi bir korelasyonun

altını çizmektedir: Yüksek eğitime sahip olanlar daha yüksek bir finansal okuryazarlık düzeyi sergilerken, daha düşük eğitim düzeyine sahip bireyler daha düşük bir finansal okuryazarlık düzeyi sergileme eğilimindedir (Beres ve Huzdik, 2012).

Hollanda çalışmasında, eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık arasında tutarlı bir ilişki vardır. Öte yandan bazı araştırmacıların, eğitim düzeyi değişkenini finansal okuryazarlık ile ilişkilendirdiği araştırmalarda, araştırmaya katılan üniversite mezunu bireylerin finansal bilgi düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedirler (Van Rooij, Lusardi ve Alessie, 2007). Bu durumda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin finansal kararlar verebilmeleri için gerekli bilgileri bilmeleri gerekmemektedir.

1.5.4.1.4. Din ve Etnik Köken

Davranış literatürü incelendiğinde finansal davranış ve kararlar üzerinde etkili olan faktörlerden birisinin de din olduğu bildirilmiştir. Dindar ve dindar olmayan aileler arasında finansal davranış ve tutumlarda önemli farklılıklar olduğu ifade edilmektedir (Dursun, 2021:12).

Davranış literatüründeki kanıtlar, dinin finansal davranış ve kararlar üzerinde bir etkisi olduğunu göstermiştir. Renneboog ve Spaejers (2009) tarafından yapılan araştırmaya göre ekonomik kararlar, finansal tutum ve davranışlar açısından dindar ve dindar olmayan aileler arasında farklılıklar bulundurmaktadır. Hollanda verilerini kullanan araştırmacılar bazı bulgulara ulaşmaktadır. Bunlardan birinde dindar ailelerin daha fazla tasarruf yaptıkları gözlemlendi. Bir başka bulguda ise katolik ailelerin borsaya daha az yatırım yaptıkları görülmüştür (Renneboog ve Spaejers 2009). Yapılan araştırmaların sonuçlarında din, finansal okuryazarlık ile ilişkilendirilmektedir.

Finansal okuryazarlıkla ilişkili olduğu ifade edilen faktörlerden birisi de etnik kökendir. Chen ve Volpe (1998) araştırmalarında etnik kökenin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisini incelenmiştir. Araştırmada beyaz ten renkli Amerikalı ve Afro-Amerikalı üniversite öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi ölçülmüş olup beyaz ten renkli öğrencilerin düzeylerinin anlamlı şekilde farklılığı yüksek olarak saptanmıştır.

1.5.4.1.5. Finansal Tatmin

Finansal okuryazarlıkla ilişkili bir diğer faktör de finansal memnuniyettir. Yüksek finansal okuryazarlık kişilerin harcamalarını karşılama, tasarruf hedefleri oluşturma, finansal durumlarını kontrol edip para yönetimini sağlama becerilerini geliştirmelerini sağlayarak finansal memnuniyet düzeyini artırmaktadır (Murphy, 2013: 73). Bireyler finansal uygulamaları kendi kendilerine öğrenerek finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmekte ve bu sayede finansal doyum sağlamaktadır. Finansal tatmin, ileri düzeyde finansal okuryazarlık kariyerleri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Dursun, 2021: 12).

Bireyler finansal uygulamaları kendi kendilerine öğrenerek finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmekte ve bu sayede finansal doyum sağlamaktadır. Finansal tatmin, ileri finansal okuryazarlığın kariyerleri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Nedensel İlişki Hipotezi adını verdiler ve bu süreci dört aşamada açıkladılar. Aşağıdaki tablo, ne tür uygulamaların kendi kendine finansal öğrenmenin önünü açtığını göstermektedir (Loibl ve Hira, 2005).

1.5.4.1.6. Umutsuzluk

Araştırmalar, umutsuzluk duygularının finansal davranış ve genel refah üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Depresyon ve umutsuzluk yaşayan bireyler daha fazla borç biriktirme ve emeklilik için daha az kaynağa sahip olma eğilimindedir. Brown (2011) gibi uzmanlar, emeklilikteki olası sorunları azaltmak için bu tür duygularla boğuşan bireylere finansal eğitim verilmesini önermektedir. Ek araştırmalar bu bulgularla uyumlu olup, umutsuzluk ve depresyonun yalnızca finansal refahı azaltmakla kalmayıp aynı zamanda güvenli bir emekliliği tehlikeye attığını ve genel finansal davranışı etkilediğini öne sürmektedir (Murphy, 2013).

Finansal okuryazarlıkla umutsuzluk arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Finansal okuryazarlık düzeyi azaldıkça umutsuzluk düzeyi artmaktadır. Öğrenilmiş Çaresizlik Teorisi'ne göre kaçınılmaz olaylar insanların durumlarını değiştirmek suretiyle motivasyon kaybına ve umutsuzluğa neden olmaktadır (Murphy, 2013).

1.5.4.2. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Tutumlar

Finansal okuryazarlık düzeyi tutumlar üzerinde bir etkiye sahiptir. Finansal okuryazarlık düzeyi alınan bazı kararları değiştirmektedir. Bayram (2014), Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Yüksekokulu ve Eskişehir Teknik Üniversitesi Porsuk Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin temel finansal okuryazarlığını araştırmıştır. Bu çalışma, öğrencilerin finansal bilgi açısından kendilerini iyi buldukları ancak başarı oranlarının düşük olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca İktisadi ve İdari Bilimler Yüksekokulu öğrencilerinin, Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre daha fazla mali bilgi ve mali sorumluluğa sahip oldukları tespit edilmiştir. Çam ve Barut (2015) tarafından Gümüşhane Üniversitesi'nde öğrenim gören 400 ön lisans öğrencisine finansal okuryazarlık düzeylerini ve tutumlarını belirlemek amacıyla bir anket uygulanmıştır. Öğrencilerin para harcama ve yönetme başarılarını etkileyen faktörleri çoklu regresyon analizi kullanarak belirlemeye çalışmışlardır. Bu çalışma, öğrencilerin finansal okuryazar olmadıkları ve temel finansal kavramlar hakkında çok az bilgiye sahip oldukları sonucuna varmıştır. Danışman ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışma, Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve geleceği şekillendirecek öğrencilerde farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. Türkiye'deki üniversite öğrencilerini temsil edecekleri varsayımıyla İktisadi ve İdari Bilimler Yüksekokulu'nda okuyan 390 öğrenci ile anket çalışması yapılmıştır. İktisat Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ortalamasının üzerinde olması beklenmesine rağmen, ileri düzeyde finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olması nedeniyle sadece temel finans bilgilerine sahip oldukları görülmüştür. 2015 yılında İktisat Fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir diğer araştırma ise Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Alkaya ve Yağlı tarafından yapılmıştır. Bu çalışma, finansal tutum ile finansal davranış arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Öğrencilerin finansal açıdan olumlu tutum ve davranışlar sergilediklerini ancak finansal bilgi açısından yetersiz olduklarını bulmuşlardır.

1.5.4.3. Bütçeleme

Bütçe, ulaştırılması kararlaştırılan süre boyunca uygulanacak, tanımlanmış bir politika döngüsü açısından yazılmış niceliksel ve mali bir belgedir. Belirlenen bir hedef ile gerçek sonuçların karşılaştırılarak bu amaca ulaşılmasında izlenen bir program oluşturma sürecidir (McMillan, 2010). Bütçeleme, bireylerin hayatlarını ekonomik olarak sürdürebilmeleri için

çok önemli bir kavramdır. Bütçe, bireyin para yönetiminde ne kadar başarılı olduğunu gösterir. Harcamalarını planlamalı ve paralarını bilinçsizce çarçur etmemelidirler. Ayrıca hayatta karşılaşılabilecekleri olası ani ve beklenmedik durumlara karşı bir fon kaynağına sahip olmalıdırlar. Yeterli finansal bilgiye sahip olanlar doğru ve etkin bir şekilde bu gereksinimi karşılayabilirler. Atkinson ve Messy'ye (2012) göre finansal okuryazarlık, doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşmak için gerekli olan farkındalık, bilgi, yetenek, tutum ve davranışların birleşimidir. Literatürde finansal okuryazarlık düzeyinin bütçeleme davranışı üzerindeki etkilerini araştıran sınırlı sayıda ulusal ve uluslararası çalışma bulunmaktadır. Lusardi (2008) çalışmasında Amerikan hanehalkının tasarruf davranışlarını incelemiş ve finansal eğitim programlarının ve finansal danışmanlığın bireylerin emeklilik birikimlerini etkilediği gibi ani kayıplar durumunda diğer özel tasarrufları veya onlara yardımcı olacak çocukların eğitimini de artırdığını ileri sürmüştür. Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda, Amerikan vatandaşlarının büyük çoğunluğunun finansal okuryazarlıktan yoksun olduğu ve özellikle eğitim almayanların, kadınların ve Afro-Amerikalıların finansal okuryazarlığının düşük olduğu görülmüştür. Beckman'ın hanehalkı tasarrufları ile finansal okuryazarlık arasında pozitif bir ilişki bulan çalışmasında, finansal okuryazarlığın anlamlı pozitif etkisi ortaya çıkmıştır (Beckman, 2013). Araştırmaya göre, eğitim düzeyi yüksek ve çocuk sahibi bireyler ekonomiyle uğraşırken, işsizler serbest meslek sahiplerine göre daha az ekonomiyle uğraşıyor. Diğer ülkelerdeki sonuçlara benzer şekilde, finansal okuryazarlık sorularında eğitim düzeyi düşük olan bireyler, yaşlılar ve kadınlar en düşük performansa sahipti. Öte yandan, finansal okuryazar olarak nitelendirilebilecek bireylerin emeklilik fonlarına yatırım yapma olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmüştür. 2009 yılında Türkiye'de geniş kapsamlı bir çalışma yapıldı. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Kalkınma ve Yönetişim Merkezi, Visa Europe Türkiye ve üye bankaların katılımıyla "Paramı Yönetebiliyorum Projesi" " yürütülmüştür. Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını finansal farkındalık konusunda ilk kez bir araya getiren bu projenin amacı, bütçeleme kavramının düzeyini araştırmaktır. Bu çalışmanın bir diğer amacı da 15-30 yaş arası gençlere kişisel finansal kaynaklarını bütçelemeleri ve finansal hizmetleri doğru kullanmaları için eğitim fırsatı vermek ve onları sürdürülebilir kalkınma konusunda bilinçlendirmektir. 2013 yılında Dilekçe Komisyonu bünyesinde oluşturulan Bankacılık Alt Komisyonu'nun "Finansal Okuryazarlık Konusunda Üniversitelere Birinci Sınıf Öğrencilerinin Hangi Bölümde Olursa Olsun Finansal Okuryazarlık Konusunda Yetiştirilmesi" Kararı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tebliğ

edilmiş ve finansal okuryazarlık Yükseköğretim Kurulu'na tebliğ edilmiştir. Ayrıca, Mali Eğitim genel başlığı altında yer alan “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicilerin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı” konulu Genelge, İlköğretim Bakanlığı tarafından Resmi Gazete'de yayımlandı. Bu Genelge'de "Tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlere erişimi, bilinçli kullanımı ve finansal piyasalardaki yanlış uygulamalara karşı korunması finansal piyasaların istikrarı ve gelişimi açısından oldukça önemlidir" ifadesi yer almaktadır. Amaç, toplumdaki tüketicileri bütçe tasarrufu yapmaya yönlendirmek ve finansal farkındalık yaratmaktır. Üniversite dönemi, birçok öğrencinin hayatlarında ilk kez bütçe yönetimi konusunda karar verme zamanıdır. Bu süreçte kazandıkları bilgi ve davranışlar, onların hem üniversite dönemindeki maddi durumlarını hem de geleceklelerini etkileyecektir. Son çalışmalar bunu kanıtladı. Örneğin, Sabri ve MacDonald (2010) tarafından yürütülen çalışma, Malezya'daki lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlığı ile tasarruf eğilimleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi hedeflemiştir. Bu çalışma için Malezya'daki 11 üniversiteden rastgele seçilen 2519 öğrenciye anket uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca devlet üniversitesi öğrencilerinin vakıf üniversitelerine göre daha fazla tasarruf davranışı sergileme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Bütçeleme davranışlarını inceleyen bir başka çalışma Hsiao ve arkadaşları (2015) tarafından yapılmıştır. 449 üniversite öğrencisine bir anket yaptı ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile bütçeleme davranışları arasındaki ilişkiyi inceledi. Öğrencilerin bütçe yapma davranışlarını etkileyen en önemli değişkenin “öğrencilerin özel okulda geçirdikleri yıl sayısı” olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin okulda geçirdikleri süre arttıkça davranışları düzelmektedir. Ayrıca Akben Selçuk (2015) tarafından Türkiye’de 1539 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan çalışma sonucunda, kız öğrencilerin bütçeleme davranışlarının erkeklere göre daha başarılı olduğu, aynı zamanda aileden alınan finansal bilgilerin öğrencilerin finansal bilgilerini etkilediği görülmüştür.

1.5.5. Finansal Okuryazar Olabilmenin Koşulları

Bireylerin finansal okuryazar olabilmeleri için çeşitli koşullar vardır. Bireylerin temel düzeyde finans bilgisine sahip olmaları, basit faiz, risk ve getiri hesaplamaları yapabilmeleri gerekmektedir. Temel düzeyde finans bilgisi olan bireylerin bilgilerinin yanı sıra finansal karar alabilecek düzeyde finansal farkındalık sahibi olmaları gerekmektedir. Gelecek ile ilgili planlamalarda finans bilgisinin yanı sıra bireyler öngörülebilir bulunabilmelidir. Finansal

okuryazar bireyler, emeklilik planlarını çok öncesinden yaparak arzu ettiği yaşam standardını yıllar öncesinden yaptığı tasarruflar ile oluşturmaktadır. Finansal okuryazar bireyler gelecek ile ilgili öngörülerde bulunurken kendi bilgilerinin yanı sıra geçmiş yıllardaki tecrübelerinden de yararlanmaktadır. Bilgi ve tecrübenin yanı sıra bireylerin finansal yeteneğe sahip olmaları da önemlidir. Finansal yetenek, bilgiye sahip olarak araştırma ve çözümleri üretme süreçlerinin hepsinin birleşmesinden oluşmaktadır. Finansal okuryazar olabilmek için temel hesaplamalar yapabilecek düzeyde matematik bilgisi gerekmektedir. Bireyler kredi kartını etkin ve verimli kullanarak ihtiyatlı olmalıdırlar. Bankalardan kredi kullanırken bütçeyi doğru hesaplayarak, aldıkları krediyi en iyi şekilde değerlendirmeleri gerekmektedir. Bir tüketici olarak finansal okuryazar olan bireyler haklarını ve yükümlüklerini araştırarak öğrenmelidir. Finansal bilgiye nasıl erişileceğinin öğrenilmesi de gerekmektedir. Finansal karar alırken fayda ve maliyet açısından riski dikkate alarak en uygun şekilde karar alınmalıdır. Finansal okuryazar bireyler finansal tutum ve davranışlarını kontrol edebilmelidir (Bağlıoğlu, 2019: 8-9).

Günlük yaşamlarında bireyler genellikle finansal okuryazarlık kavramını para yönetimi becerileri ve riskleri değerlendirme becerisiyle ilişkilendirir. Finansal okuryazar olmak finans alanında uzmanlık gerektirmez; bunun yerine bireyler etkili bir şekilde uygulayabilecekleri temel finansal bilgiye sahiptir. Temel finansal kavramları anlayanlar, bu temel finansal bilgiye sahip olmayanlara kıyasla daha bilinçli kararlar alma ve daha iyi para yönetimi becerileri sergileme eğilimindedir. Finansal okuryazar bir birey, ekonomiyi ve teknolojiyi takip ederek finansal kararlar vermelidir.

Finansal okuryazar sayılan bir kişi, hem kişisel hem de ailevi bağlamlarla ilgili finansal konularda yeterli anlayışa sahiptir. Böyle bir bireyin kendisi ve ailesi için uzun vadeli planlar yapması beklenir. Finansal açıdan okuryazar olmak, tahvil ve hisse senetlerine değer verme konusunda uzmanlık gerektirmez; ancak hisse senedi ve tahvillerin neleri içerdiğinin ve aralarındaki farkların anlaşılması da dahil olmak üzere temel kavramların kavranmasını gerektirir (Gökmen, 2012).

Amerika Birleşik Devletleri'nde komite (Başkanın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi) finansal okuryazarlık konusunda bir rapor hazırlayarak Başkana sundu. Konsey tarafından, herhangi birisinin finansal okuryazar olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki kavramları anlaması gerektiği ifade edilmiştir (PACFL, 2008):

- Sermaye piyasası ve finans kurumu
- Nakit akışı yaratma, geliştirme ve sürdürme
- Öncelikleri ve kaynaklarıyla tutarlı bir harcama planı geliştirmek
- Acil durum fonu oluşturun
- Ev kiralama ve satın alma karar verme süreci
- Çeşitli finansal risklerin tanımlanması ve geliştirilmesi
- Mali dolandırıcılığa ve kimlik hırsızlığına karşı koruma
- En iyi yatırım araçlarını, risk ve getiri ilişkisini doğru zamanda seçin.
- Bireysel emeklilik planlaması ve buna uygun planın geliştirilmesi
- Finansal güvenlik (sigorta) sağlayın ve beklenmedik durumlar (ölüm ve sakatlık) için bir plan geliştirin.

Bu kriterleri sağlayan her birey finansal okuryazar olarak görülebilir (Capuano ve Ramsay, 2011). Son olarak bu bireylerin ortak özellikleri girişimcilik, bilginlik, gelecek için plan yapıp uygulama ve para yönetimi ile ilgili temel kavramlara hakim olmalarıdır (Gökmen, 2012).

Kişinin finansal okuryazar olması onun finans uzmanı veya profesyonel olarak finans alanında çalışması anlamına gelmemektedir. Finansal okuryazar kişiler finansla ilgili temel kavramlar konusunda bilgi sahibi olan, kendisi ve ailesinin finansal refahını artırmak için gerekli bilgi ve beceriye sahip olan kişilerdir. Örneğin finansal okuryazarların hisse senedi ve tahvil gibi yatırım araçlarına ilişkin değerlendirme yöntemlerini bilmelerinden ziyade bu finansal araçların neler olduğu, tahvil ve hisse senedi arasındaki farkın ne olduğuna ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekir.

Finansal okuryazar kişiler finansal ürünleri ve hizmetleri satın almadan önce bunlarla ilgili ayrıntılı inceleme ve araştırma yapmak suretiyle gerekli bilgileri toplarlar. Aynı zamanda karşı karşıya kaldıkları bir sorun ile ilgili nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini bilirler. Sahip oldukları gelirleri etkin olarak yönetebilme becerisine sahip olan finansal okuryazarlar bugününü düşünerek adım atmaktan çok geleceğe yönelik uzun dönemli planlar yaparak bunlara hayata geçiren kişiler. Risk faktörünü dikkate alarak gelir ve varlıklarını koruyabilmek adına gereken tedbirleri alırlar (Gökmen, 2012: 23-24).

Finansal okuryazarların sahip olması gereken özellikler konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalarda çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Schagen ve Lines'a göre finansal okuryazarların para yönetimiyle ilgili gerekli olan temel kavramları bilmeleri, finansal sistem, hizmetler ve kurumlar ile ilgili bilgi edinmeleri, genel ve özel bazı becerilere sahip olmaları, finansal işlerin etkin olarak yönetilmesini sağlayan tutumlar sergilemeleri gerekir (Kılıç, 2016).

Opletalova (2015: 1178) finansal okuryazarların özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Finansal okuryazar finans araçlarının miktarıyla ilgili ayrıntılı bilgiye sahip olmalı
- Aile bütçesini nasıl yöneteceğini, konuya ilişkin eksikliklerini nasıl gidereceğini bilmeli
- Aylık harcamalarını nasıl planlayacağını bilmeli
- Öngörülemeyen gelir kayıplarına karşı tedbirli olmalı

Yukarıdaki özelliklere sahip olan finansal okuryazarlardan finansal bilgi, tutum, davranış ve becerileri edinmeleri beklenmektedir (Gökmen, 2012: 24):

- İyi para yönetimi yapabilmeli
- Finansal sistemin işleyişiyle ilgili bilgi sahibi olmalı
- Finansal planlama yapabilme becerisine sahip olmalı
- İyi iletişim kurabilme becerisine sahip olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

2. İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK

2.1. İslami Finans Kavramı

İslam dini bu dine mensup olan kişilerin ebedi ve beşeri hayatına düzenleyici kurallar koyan bir dindir. İslam dininin gereklilikleri ve öğretileri ile hazırlanmış olan finans modeli ise İslami finans anlayışını temsil etmektedir (Özel, 2013: 2). İslami finans bireyin ekonomik hayat standartlarını İslam kuralları çerçevesinde yürütmesini ve bu doğrultuda üretim, dağıtım ve tüketim faaliyetlerini nasıl gerçekleştireceğini belirten bir modeldir. Genel ifadesiyle İslami finans faiz kullanmanın yasaklandığı, hiçbir işletmede faizin kullanılmadığı, Müslümanlar tarafından tercih edilen finansal işlemlerdir. İslami finans sisteminde faizin yasaklanması İslam dinin gereğidir. Bu nedenle özellikle Müslümanların fazla olduğu bölgelerde Müslümanlar, inançları gereğince finansal piyasalarda işlem yaparken faizli işlemlerden kaçınmaktadırlar. Bu durum Müslüman ülkelerde atıl bir fon birikimine yol açmaktadır. Bu birikim İslami finansın oluşmasını sağlamaktadır (Çelik, 2016:159-182). Bu doğrultuda bir Müslümanın finans ve bankacılık alanındaki işlemlerinde İslam dininin belirlediği sınırlar doğrultusunda hareket etmesi beklenmektedir (Özsoy, 2012: 69).

İslami finans denince ilk olarak akla Müslümanlar tarafından gerçekleştiren ekonomik faaliyetler ve faizsiz bankacılık geliyor olsa da İslami finans kavramı bunların daha ötesinde daha geniş kapsamlı bir kavramdır. İslami finans işletmelerin finansal faaliyetlerini de düzenlemektedir. Buna göre İslami finans işletmelerin her tür yapılanmayı İslami ilkelere uygun biçimde gerçekleştirmesine mümkün kılan bir sistemdir (Tekbaş, 2013: 3). Başka bir tanımlamaya göre İslami finans, İslam dininin ekonomi ile ilgili öğretilerin pratiğe dönüştürüldüğü bir disiplin olarak adlandırılmaktadır (Visser, 2009: 1). Kavramı tanımlamaya yönelik çalışmalarda gerçekleştirilen finansal işlemlerin İslam dininin belirttiği kurallar doğrultusunda yerine getirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Çürük, 2013:3). Bu doğrultuda en genel ifadesiyle İslam dininin belirttiği kurallara göre işleyen finans olarak ifade etmek mümkündür (Shanmugam ve Zahari, 2009:1).

2.2. İslami Finans İlkeleri

Henry ve Wilson (2004) ve Iqbal ve Mirakhor (2007) gibi bazı araştırmacılar, İslami finans işlemlerinin Şeriatın kural ve ilkelerine uygun olarak yürütölmeleri dışında, diğer geleneksel finansman işlemleri ile aynı olduklarını iddia etmektedirler. Çoğu İslami finansman işlemleri kâr ve zarar paylaşımı ilkesine dayandığından, Abdul Rehman (2016) ve Grassa (2012) gibi diğer pek çok araştırmacı ise, İslami finansın geleneksel finansmanda bulunan finansal aracılık kavramı yerine doğrudan yatırım kavramını esas aldığını düşünmektedir. Buna göre, İslami finansal kurumları geleneksel finans kurumları gibi fon arzının fon talebiyle buluşması sürecindeki aracılar değil fonun kullanılacağı projeye kaynaklarını bağlayan yatırımcılardır.

İster geleneksel ister İslami olsun, finansal sistemi birleştiren temel amaç, kâr hedeflerine ulaşmak ve ekonomik açıdan refahı maksimize etmek için kaynakları en uygun şekilde kullanmaktır. Ancak İslami finans sisteminde kârlılık amaçlanan tek hedef değildir (Derbel vd., 2011). Şeriat, finansal sistemin, İslam ilkeleriyle uyumlu, İslami ve ahlaki değerlerle ilişkilendirilen bütünleşik ve kapsamlı bir çerçeve içinde olmasını istemektedir. Şeriatın amaçları, İslami finans sisteminin arkasındaki temel mantıktır ve İslami finans için operasyonel kurallar bu mantıktan türetilmiştir. İslami Finans; nihayetinde, kâr/zarar, zekat, Qard al-Hasan ve toplum üyeleri arasındaki ilişkileri geliştiren diğer ilkeleri uygulayarak sosyal refahı sağlamayı ve topluma hizmet sunmayı amaçlamaktadır.

Tüm bu hedefler, İslami finans kurumlarının müşterilere iyi hizmet vermesi için önemlidir. Bu hedeflerin herhangi birine ulaşamaması, finans kurumunun İslami ve ekonomik perspektifi açısından bir başarısızlık olarak kabul edilebilir. Bu hedeflerin benimsenmesi finansal kuruluşların getiri ve kâr oranını kısa vadede düşürebilse de, bu hedefler İslami finans kurumlarını ekonomideki dalgalanmalar ve küresel krizlerde daha dirençli hale getirmekte ve uzun vadede bu hedefler toplum üzerinde istikrarın ve bu kurumları toplum üzerindeki olumlu etkilerinin artmasına neden olmaktadır. (Lone & Ahmed, 2017: 134).

Geleneksel finans kurumlarının ilkeleri ile karşılaştırıldığında; İslami finans kurumlarının dayandığı temel ilkeler, aşağıdaki noktalarda özetlenebilir: (Al-Jamal, 2000; Wardah, 2000; Lewis ve Al-Joud, 2001; Gate Worthington, 2007; ve Hussein, 2010)

- İşlemlerde Riba (faiz) yasağı
- Belirsizlikten veya bilinenden kaçınmak (Gharar)
- Kumar yasağı (Mayser)
- Kâr ve zarara katılım
- Zekat uygulaması
- Alkol, uyuşturucu, fuhuş, kumar, domuz eti vb. içeren, İslam hukuku tarafından yasaklanmış faaliyetlere yatırım yapılmasının önlenmesi

Riba (faiz) yasağı: Riba kelimesi Arapça kökenlidir, çoğaltma ve güçlendirme anlamına gelmektedir. Riba İslam hukukuna göre bir kişiye borç olarak verilen anapara tutarından elde edilen herhangi bir kâr veya ilave para olarak düşünülmede, riba getiren krediler tefecilik faaliyeti olarak görülmektedir. İslam tefeciliği yasaklarken, alternatif olarak, İslam hukukunun gerekçesiz ve yetersiz bulduğu kredi tutarına sabit bir faiz getirmek yerine, borçlunun iş projesi yoluyla kâr ve zararının paylaşılması ilkesini desteklemektedir.

Belirsizlik (Gharar): Gharar, sözleşmelerdeki belirsizlik veya muğlaklıktır. Ya da sözleşme şartlarının herhangi bir faaliyetle ilgili açık olmaması, şartların teyit edilmemiş olması veya aldatma ve belirsizlikle karakterize olmasıdır. Sözleşmenin gharar içermesi onu hükümsüz bir sözleşme yapar (İbrahim vd., 2012), (Derbel vd., 2011), bu nedenle herhangi bir sözleşmede tüm konular açık olmalıdır.

Kumar yasağı (Mayser): Kumar veya Arapça'da Mayser olarak bilinen şey; kumar oyunlarını veya saf şans oyunlarını (Hassan ve Louis, 2007) ve Lutheran' ı ifade eden ve modern çağda şansa dayalı spekülasyonları içeren şeyler olarak anılmaktadır (Akhtar, 2015: 4). Kumarın bir boykot biçimi olduğunu ve diğerinin hakkını gasp etsin ya da etmesin, kolayca şans eseri servet edinimi olduğunu tespit eder. Benzer şekilde (Hameed, 2009: 44) Mayser'in finansal kazancı şansa ve tahmine bağlayan herhangi bir ticari faaliyet türü, herhangi bir ilave olmaksızın ilgili ürünün veya kârın bir taraftan diğerine aktarılmasıyla sonuçlanan bir şey olduğunu savunmuştur. Bu tür işlemler İslamda çeşitli nedenlerle yasaklanmıştır. Bu tür işlemler rastlantısallığa ve şansa dayalıdır ve bu nedenle etik dışı kabul edilir ve İslam tarafından yasaklanır. Bu tür anlaşmalar, bireylerin dikkatini, herhangi

bir çaba harcamadan servet elde etmek ve toplamağa yoğunlaştırır ve kaynakların olumlu kullanımından da uzaklaştırır. Ayrıca ekonomi ve toplum yararına olumlu üretken süreçler yaratmazlar. Bazı anlaşmalarda kâr, anlaşmadaki diğer tarafa rağmen elde edilir, dolayısıyla iki taraftan birinin kârı diğerinin zararıdır ve herhangi bir risk üstlenmeden veya bu kazançlarla orantılı çaba sarf etmeden elde edilen kazançtır (Kamali, 2000 : 152). Bu durum da kumar oynayan taraflar arasında nefrete yol açar.

Zekât: İslam hukukuna göre Zekât, İslam'ın beş şartından birisidir. Saflık anlamına gelir ve her Müslüman için adil bir yaşam standardı sağlamak için servetini yeniden dağıtmayı amaçlayan bir vergiyi ifade etmektedir. Büyüklüğü İslam hukuku kaynaklarında belirtilen belirli meblağları aşan para ve mülk üzerinden bu vergi (Zekât) alınır ve hayırseverliğin aksine, ihtiyacı olanlara gönüllü para bağışı anlamına gelmektedir

İslam hukukunun yasakladığı faaliyetlere yatırım yasağı: Al-Haram, İslam hukukuna göre kabul edilmeyen alanlarda herhangi bir işlem veya yatırım yapmayı ifade etmektedir. Kumarhanelere ve gece kulüplerine yatırım yapmak, alkol veya domuz eti ticareti yapmak ve İslam hukukunun kurallarına göre diğer yasak faaliyetler veya toplumun zayıflamasına veya yok olmasına yol açan etik olmayan diğer işlemleri kapsamaktadır. Yatırımlar bu faaliyetler yerine, ekonomik ve sosyal büyümeyi sağlayacak, refahı arttıracak, toplumda olumlu etkileşimi arttıracak faaliyetlere yönlendirilmelidir. İslami finans kurumlarındaki işlemlerin ve yatırımların niteliğini öğrenmek, bu kurumların İslami etik standartlara uygun faaliyetlerde bulunmasını sağlamak için bir “Şeriat Kurulu” atanmalı ve Şeriat danışmanı olarak hareket edecek bir “Şeriat Denetleme Kurumu” kurulmalıdır.

2.3. İslami Finansal Okuryazarlık Tanımı

Bireyin finansal okuryazarlık düzeyi finansal kararları üzerinde etkili olan bir sistemdir. Bu bağlamda İslami finansal okuryazarlığı değerlendirdiğimiz zaman İslami finansal okuryazarlık düzeyi de alınan finansal kararlarda ve işlem yapacağı finansal sistemi etkilemektedir (Çömlekçi, 2017: 1424). Ancak İslami finansal okuryazarlık kavramı henüz yeni bir kavram olmasından dolayı literatürde bu alanda sınırlı araştırma bulunmaktadır (Bekereci vd., 2018: 46). İslami Finansal Okuryazarlığın yeni ve güncel bir kavram olması nedeniyle henüz genel kabul görmüş net bir tanımı yoktur. Bu kavram aynı zamanda finansal okuryazarlık kavramına getirilen yeni bir bakış açısı olarak da yorumlanabilir. Bu nedenle

İslami finansal okuryazarlık kavramı, literatürdeki finansal okuryazarlık tanımına yakın olmakla birlikte, çeşitli şekillerde tanımlanmış ancak oldukça paralel tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan birinde İslami finansal okuryazarlık; İslami finansal işlemlerin kullanımı hakkında bilgi sahibi olmak, İslami finansın temellerini anlamak ve yorumlamak ve bu doğrultuda kararlar almak olarak açıklanmaktadır (Durak vd., 2020: 218). Çömlekçi (2017) İslami finansal okuryazarlığı bireylerin İslami finans kavram ve ürünlerinde eğitim veya deneyim yoluyla sahip olacakları bilgi olarak tanımlarken; Abdullah ve Anderson (2015) İslami ürün ve hizmetleri öğrenme, kullanıcıların İslami finansın temel ilkelerini gözetme ve finansal kararlar alırken İslami ilke ve kurallara uygun hareket etme becerisi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalara göre İslami finansal okuryazarlığın insanların dini hassasiyetleri ile beraber ele alınması gerekmektedir. Bu anlayışa göre insanlar finansal kararlar verirken dinin öğretilerine göre hareket etmektedir (Sabri, 2011: 63).

Petrolün küresel önemi, Arap sermaye birikimini yönetme ihtiyacı ve bazı İslam ülkelerinde bireylerin Hac için biriktirdiği fonların değerlendirilmesi, İslami finans kavramı ve İslami finans kurumları ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Türkiye'de İslami finansın gelişimi, dünyada İslami bankacılığın gelişimi ile paralel olarak hareket etmiştir. Türkiye'de 1980'li yıllarda İslami finans ve İslami bankacılık sektöründe meydana gelen gelişmeler ilk olarak özel bir finans kurumu olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra konvansiyonel bankacılık ile aynı kanuna dâhil edilmiş ve 2005 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile “Katılım Bankacılığı” adını almıştır (Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2019). Katılım bankacılığı ile birlikte İslami finansal okuryazarlık kavramı daha görünür hale gelmiştir.

2.3.1. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi

İslami finansal okuryazarlık İslam dünyasında bireylerin harcamalarını, gelirlerine, yatırım ve birikimlerini İslam ilkelerine göre değerlendirmesini ortam hazırlamaktadır. Günümüz finans sistemi içinde İslami finans sektörünün gelişerek kendisine yer edinmesi ile beraber İslami finans okuryazarlık ve farkındalığı daha fazla önem kazanmıştır (Doğan, 2020: 70). Bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin artırılması, dini kaygılar nedeniyle atıl kalan tasarrufların finansal sisteme dahil edilmesini sağlamaktadır. Bu sayede fon talebi olan kişi ve kurumların dini kurallara uygun olarak fon elde etmeleri mümkün olmakta ve bu yönde talebi artıracak bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda kişilerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir. Diğer bir ifade ile

geleneksel finans sistemi ile İslami finans ilkeleri arasındaki uyumsuzluk, İslami finans konusundaki araştırmaların artırılması ve ölçeğin geliştirilmesine özen gösterilmesi İslami finans ve İslami finans okuryazarlığının gelişimi için büyük önem taşımaktadır (Durak vd., 2020: 219).

İslami finans İslam dininin yasakladığı faizli işlemlere başvurmadan faaliyetlerini yürüterek özellikle dini hassasiyetleri olanlar için faizsiz finansman alternatifleri sunar. Bu bağlamda İslami koşullarda finansal sisteme dâhil olmayı isteyenlerin İslami finans konularında bilgi sahibi olmalarını, bilinçlenmelerini yani bu konudaki farkındalıklarının artmasını ve İslami finansal okuryazarlık becerileri kazanmasını olumlu yönde etkilemektedir (Doğan, 2020: 70). Mevcut kapitalist sistem tarafından tabulaştırılan ve bir zorunluluk olarak görülen faiz, İslami ilkelere uymamaktadır. Bu durum İslami ilkelere uygun yaşamaya çalışan kişilerin inançlarından dolayı finans sektöründen uzaklaşmalarına, birikimlerini sisteme dâhil etmemelerine, sistem dışındaki uygulama ve yatırımlara yönelmelerine veya neden olmaktadır (Pehlivan, 2016: 297). Bu noktada İslami finansal okuryazarlık finansal sisteme dâhil olarak İslami ilkelere uygun enstrümanların olduğunu topluma anlatmakta dini hassasiyetinden ötürü birikimlerini sistemin dışına atanların sisteme dâhil olmasına neden olmaktadır (Durmuş ve Yardımcıoğlu, 2018: 169). Bu bilinç, yatırımları hızlanmasına, tasarrufların artmasına ve milli gelirin buna bağlı olarak artmasına neden olmaktadır.

2.3.2. İslami Finansal Okuryazarlık Uygulama Yöntemleri

İslami finans sisteminde uygulanan yöntemler aşağıda ana hatlarıyla açıklanmaktadır (Karakuş, 2019: 20-22):

Müşaraka: İki veya daha fazla ortakla ticarete ve bundan kazanç sağlamaya dayalı ortak bir ortaklık türüdür.

Murabaha: Finansal kavramlarda kar marjlı vadeli ticarete karşılık gelmektedir.

Mudaraba: Sermaye ve emek ortaklığını ifade etmektedir. Bu ortaklıkta taraflar emek ve tecrübe koyan girişimciler ile sermayedarlardır. Sermayedarlar çoğu zaman katılım bankaları veya halihazırdaki müşterilerdir. Katılım bankaları girişimci tarafından sunulan

proje ile ilgili masrafları karşılar ve bu masraf karşılığında girişimci ise emeğini, tecrübesini ve ustalığını ortaya koyar.

İcara: Bir makina veya gayrimenkul gibi finansal varlığın kiralanmasıdır.

Salam: Genelde tarım piyasalarında kullanılan bu kavram mal veya hizmetin ileri bir tarihte sağladığı önden ödemeli satış sözleşmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR ÇALIŞMALARI

3. KONUYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

3.1. Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlıkla İlgili Literatür Çalışması

Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi, finansal okuryazarlık konusunda çok sayıda çalışma ve İslami finansal okuryazarlık konusunda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bölüm altında, ilgili alandaki çalışmalarımıza benzer ve konuyla ilgili vakıfları içeren diğer çalışmalara ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Oseifuah'ın (2010) yaptığı araştırmanın sonuçları, finansal okuryazarlığın bireylerin girişimcilik becerilerine ve başarısına olumlu katkı sağladığını göstermiştir. Buna paralel olarak Abubakar tarafından (2015) yapılan bir çalışmada, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasından kaynaklanan finansal piyasalara erişim zorluğunun girişimciliğin önünde bir engel olduğu gözlemlenmiştir.

Clerc ve Vender (2009), Güney Afrika'da öğrenim gören 903 öğrenci üzerinde demografik faktörlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkilerini inceledikleri bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonuçları, öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgileri arasında cinsiyet, ırk, yaş, dil ve gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur.

Abdullah ve Anderson (2015), bireylerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini banka çalışanları üzerinde etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışmanın sonucunda İslami finansal okuryazarlığı etkileyen dokuz etken tanıtılmıştır. Bunlar; İslami finans ürünlerine yönelik tutum, bankacılık araçlarına bakış açısı, İslami bankacılık araçlarına bakış açısı, varlık planlaması ve yönetimi, bireysel finansal yönetime yönelik tutum, bireysel finansal yönetimin etkisi, ailelerin İslami finansal ürünler üzerinde olan belirleyiciliği, menkul kıymet yatırım tercihlerini etkileyen faktörler ve Geleneksel bankacılık ürünlerine bakış açısıdır.

Abdillahi (2015) tarafından yapılan bir başka çalışmada emeklilik planlaması ile İslami finansal okuryazarlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Malezya Utara Üniversitesi'nde çalışan 230 çalışana yapılan anket sonucunda, katılımcıların emeklilik planları ile İslami finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, emeklilik planlarının gelir ve cinsiyet faktörlerinden de etkilendiği gözlemlenmiştir.

Siti (2016) tarafından yapılan çalışmada ise üniversitelerde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerine etki eden demografik ve psikolojik faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Abdillahi'ye (2015) benzer şekilde bu çalışmada Malezya'da Utara Üniversitesi'nde öğrenim gören 200 öğrenci üzerinde yapılan anketlerde İslami finansal okuryazarlığı etkileyen psikolojik faktörlerin finansal tatmin, dini değerler ve umutsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca üçüncü sınıf öğrencilerinin birinci ve ikinci sınıf öğrencilerine göre finansal okuryazarlık düzeyinde, erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Sardiana (2016) çalışmasında İslami finansal okuryazarlığın finansal ürünlerin özelliklerini anlama yeteneği, özgüven ve İslami finansal ürünler hakkında bilgi düzeyi olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu ileri sürmüştür. Araştırmada İslami finans ürünleri tercihinde özgüven ve İslami finans ürünlerini anlama becerisinin etkisinin olmadığı ancak İslami finans ürünleri bilgisinin oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gerth vd. (2021) çalışmalarında BAE(Birleşik Arap Emirlikleri)'nin demografik ve davranışsal özelliklerin finansal okuryazarlığa etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, aşırı güvenme dışarıda bırakılarak davranışsal önyargıların tamamen finansal okuryazarlık ile ilişkili olduğunu ve bu ilişkinin pozitif yönlü olduğunu açıklamaktadır. Önyargının her ne kadar bireylere negatif etkisi olsada finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesinde pozitif bir etkisinin olduğu açıklanmaktadır.

Rahim (2022), Malezya Selangor'da DFL (Dijital Finansal Okuryazarlık) yöntemini kullanarak öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonuçları; öğrencilerin finansal bilgi seviyelerinin yüksek olduğu, aynı zamanda finansal güvene sahip olduklarıdır. Gelecek dönemlerde bu konuda eğitimlerin verilmesinin gerekliliğini vurgulanmıştır.

Mohta ve Shunmugasundaram (2022) çalışmasında finansal okuryazarlığı düzey bağlamında temel ve ileri olarak araştırırken Delhi-NCR (National Capital Region)’deki Y kuşağındaki katılımcıları hedef seçmiştir. Yatırımcıları demografik özellikleriyle değerlendirmiştir. Çalışma, Y kuşağı katılımcıların finansal okuryazarlıklarının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gelir düzeyi azaldıkça bilgi düzeyi de azalmıştır. Diğer çalışmalarda ulaşılan sonuçlarda olduğu gibi eğitim seviyesi arttıkça bilgi düzeyi de artmıştır.

3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmaların İncelenmesi

Er ve arkadaşları (2014) çalışmalarında Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İİBF (İktisadi İdari Bilimler Fakültesi) öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini incelemiştir. Toplam 326 öğrenci üzerinde yapılan anket sonucunda öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin genel olarak düşük olduğu gözlemlenmiştir. Nispeten yüksek düzeyde İslami finansal okuryazarlığa sahip öğrencilerin, İlahiyat Fakültesi’nde okuyanlar, katılım bankaları ticareti konusunda deneyimli olanların, cinsiyetten erkekler ve İslam ekonomisi ile ilgili bir etkinlik veya ders almış kişiler olduğu belirlenmiştir.

Çömlekçi (2017) ise İslami finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için katılım bankalarında hesabı olan 401 katılım bankası müşterisi üzerinde anket çalışması yapmıştır. Araştırmanın bulguları, banka müşterilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu göstermekle birlikte, müşterilerinin İslami finans bilgi ve İslami finans okuryazarlık düzeylerinin meslek grubu, yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi ve gelir seviyesine göre değiştiğini göstermiştir.

Bekereci ve arkadaşları (2018), üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerine dindarlık, çaresizlik ve finansal tatmin gibi psikolojik faktörlerin etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonunda İslami finansal okuryazarlığın inanç ve finansal uygulama açısından farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Anket sonuçları çaresizlik, dindarlık ve maddi tatmin faktörleri açısından incelendiğinde, alaka düzeyi her iki boyut için de anlamlı ve benzer etkilerde bulunduğu görülmüştür.

Karakuş (2019) tarafından Adana’da yaşayan farklı yaş ve meslekteki bireyler üzerinde gerçekleştirilen çalışmada erkeklerin finansal bilgi düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek

olduğu ve katılımcıların genel olarak finansal bilgilerini kullandıkları görülmüştür. İslami finansal okuryazarlık düzeylerine ilişkin çalışmada elde edilen bulgular, İslami finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğunu ve katılımcıların faizin haram olmadığı algısına sahip olduklarını göstermiştir.

Sönmez ve Kılıç(2020) , Kastamonu Üniversitesindeki öğrencilerin davranışlarını finansal okuryazarlık ve finansal bilgi ve tutum bağlamında araştırmışlardır.Demografik özelliklerini ve finansal düzeylerini kıstas belirlemişlerdir. Finansal düzeyleri başarılı kabul edilen öğrenci grubunun yaş ve cinsiyet dışındaki demografik özelliklerle ilişkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin düzeylerinin orta ve yüksek olduğu açıklanmıştır.

Yılmaz ve Aslan (2020) literatürdeki diğer çalışmalarda olduğu gibi finansal okuryazarlık seviyesini ölçerken öğrencilere yönelmişlerdir.Hedef kitlesi, Siirt Üniversitesinde finans dersi diğer fakültelerden fazla olan İİBF öğrencileridir. Çalışma ,Siirt Üniversitesinde öğrenim gören İİBF öğrencilerinin düzeyini orta seviye de olarak belirtmekle beraber demografik özelliklerin farklılığa yol açmadığını açıklamıştır.

Yıldırım (2020) tarafından Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde görev yapan 151 idari ve 212 akademik personel üzerinde gerçekleştirilen anketin bulgularına göre finansal araçlara ilişkin bilinç düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmada erkek bireylerin finansal araçlar hakkında kadınlardan daha yüksek bilgi düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi ve gelir aralığı gibi demografik faktörlerin İslami finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etki göstermediği ortaya çıktı. Araştırma bulguları, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'ndeki hem akademik hem de idari personel arasında finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğunu ortaya koydu.

Yiğitbaş vd. (2020) , hedef kitle olarak ortaokul seviyesindeki öğrencileri seçmişlerdir.Araştırmacılar değerlendirmeleri finansal eğitim öncesi ve sonrası şeklinde yapmışlardır.Finansal eğitim sonrasında yapılan değerlendirme eğitimin pozitif etkisini belirtmiştir.

Yıldırım ve Özbek (2021) hedef kitlelerini üç ayrı öğrenci grubu olarak belirlemiştir.Bu öğrenciler ; Uluslararası Bakalorya (IB) diplomasına sahip olan ve olmayan

özel okul öğrencileriyle Ticaret Meslek Lisesi öğrencileridir.Çalışmalarında öğrencilere finansal eğitimi , erken ekonomi bilgisi ile finansal sosyalizasyonda bulunan ajanların bireylerin finansal okuryazarlık bağlamında düzeylerini ve davranışlarındaki etkiyi araştırmışlardır.Çalışma, IB diplomasına sahip olan öğrencilerin düzeyine olumlu etki bulunurken diğer öğrencilerin davranışlarında bir değişimin olmadığı açıklanmıştır.

Yılmaz (2021) , Dicle Üniversitesinde görev yapan akademisyenlerin bireysel finans bağlamında parayı yönetme davranışlarını incelemiştir.Finansal bilgileriyle bağlantılı olarak parayı yönetme eğilimleri belirlenmiştir. Finansal bilgi seviyeleri yetersiz bulunup para yönetiminde başarısız olarak değerlendirilmişlerdir.Ek olarak finansal davranışta ünvanın olumlu etkisi açıklanmıştır.

Yürük (2023), Dicle Üniversitesinde öğrenim gören 708 öğrenciyle yürüttüğü çalışmasında , öğrencilerin finansal okuryazarlığını demografik özelliklerine ve bankacılık faaliyetlerine ilişkin bilgilerine göre incelemiştir.Çalışmanın sonucu fakültelere göre farklılaşmış olup en yüksek düzeye Tıp Fakültesi öğrencileri ulaşırken en düşük düzeye İlahiyat Fakültesi öğrencileri ulaşmıştır.

3.3. İslami Finansal Okuryazarlığın Dünya Çapındaki Mevcut Konumunun Araştırılması

İslami finansal okuryazarlık kavramı henüz yeni bir kavram olması nedeniyle İslami finansal okuryazarlığın dünyadaki mevcut durumunu ele alan araştırma sayısı sınırlıdır. Sınırlı düzeydeki bu araştırmalardan birinde Abdullah ve Razak (2015) Brunei Sultan Şerif Ali İslam Üniversitesi'nde eğitimine devam eden öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini ele aldıkları çalışmalarında OECD'nin INFE (International Network on Financial Education) ölçeğini kullananlar ve ayrıca ölçeğe İslami inanç ve felsefe ile ilgili sorular eklemişlerdir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin %44'ünün wakala, tekaful ve zekat gibi İslami finans ürünleri ile ilgili ve İslami bankacılık ve ilgili bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Araştırmanın sonunda Müslüman bir ülke olarak görülen Brunei Sultanlığı vatandaşlarının İslami finansal ürünler konusunda düşük düzeyde bilgi sahibi oldukları belirtilmiştir.

Mehmood ve arkadaşları (2017) çalışmalarında Lahor sakinleri arasında İslami finansal okuryazarlığı değerlendirmeyi ve bunun İslami bankacılık hizmetlerinin

benimsenmesini nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada bir anket araştırma tasarımı kullanılmıştır. Çalışmanın örneklem büyüklüğü 230 erkek ve 70 kadın olmak üzere 300 kişiden oluşmuştur. Örneklem seçiminde amaçlı ve kolayda örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Veri toplama için literatürün sistematik bir değerlendirmesi ve İslami bankacılıkla ilgili önemli kavramların belirlenmesi yoluyla tasarlanan bir anket anketi kullanılmıştır. Analiz, yapısal eşitlik modellemesi ve diğer ilgili müdahaleler kullanılarak SSPS ve AMOS üzerinde yapılmıştır. Sonuçlar, katılımcıların çoğunluğunun İslami bankacılık hizmetlerinin meşruiyeti, müşteri kalitesi, hizmet ve ürün kalitesi hakkında endişeleri olduğunu göstermektedir.

Zaman vd.(2017) 'nin Pakistan Lahor'da banka müşterilerine yaptığı çalışmada müşterilerin İslami finansal okuryazarlık seviyeleri ve eğilimleri incelenmiştir.Çalışma sonucunda, katılımcıların İslami bankacılık sistemine ve hizmetlerine şüpheli yaklaşımlarının olduğu tespit edilmiştir.Sistem ve hizmetlerin meşruiyetinin sonucu ciddi oranla etkilediğine ulaşılmıştır.

Setyowati ve arkadaşları (2018) çalışmalarında Solo toplumda İslami Finansal Okuryazarlık seviyesini ölçmeyi ve İslami finansal okuryazarlığın kişisel finansal planlama üzerindeki etkisini test etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada kontrol değişkeni olarak yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi ve gelir gibi sosyodemografik değişkenler kullanılmaktadır. Çalışmaya 313 katılımcı doğrudan anket yöntemiyle dahil edilmiştir ve elde edilen araştırma verilerini analiz etmek için Sıradan En Küçük Kare (OLS) kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmaya katılanların eğitim düzeyi ve gelirleri sınırlandırılmıştır. Çalışma anketi, yanıtlayan İslami finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için 20 çoktan seçmeli sorudan ve yanıtlayanın kişisel finansal planlamasını ölçmek için 13 sorudan oluşmuştur. Elde edilen sonuçlar Solo toplumda İslami finansal okuryazarlık seviyesi % 64,66'ya ulaştığını, iyi düzeyde İslami finansal okuryazarlığa sahip kişilerin, kişisel finanslarında daha iyi yönetime sahip olma eğiliminde olduklarını ve iyi düzeyde İslami finansal okuryazarlığa sahip kişilerin İslami varlığa yatırım yapmayı tercih etme eğiliminde olduklarını göstermiştir.

Albaity ve Rahman (2019) ise İslami finans okuryazarlığın Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki doğrudan ve dolaylı etkilerini, bu konudaki farkındalığı, maliyeti ve faydayı, İslami bankacılığa yönelik itibarı ve tutumu incelemeyi amaçladıkları

çalışmalarında yargısal örnekleme tekniklerini kullanarak İslami bankalarda hesabı olan 350 kişiye anket yapmışlardır. Elde edilen verilerin SmartPLS 3.0 yazılımı ile analiz edildiği çalışmanın sonuçları katılımcılar arasında İslami finans okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğunu ve cinsiyet, gelir düzeyi ve yılların iş tecrübesinin İslami finans okuryazarlığın bir fonksiyonu olarak İslami finans okuryazarlıkta önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca İslami finans okuryazarlığın İslami bankacılığa yönelik farkındalığın, itibarın ve tutumun İslami bankacılığı kullanma niyetini önemli ölçüde etkilediğini, ancak maliyet ve faydanın etkilemediğini göstermiştir. Çalışmada bunun yanında ilginç bir şekilde, İslami finans okuryazarlığın İslami bankacılığı kullanma niyeti ile negatif ilişkili olduğu, fakat İslami bankacılığa yönelik tutumun, İslami finans okuryazarlık ile İslami bankacılık kullanma niyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir.

Suci ve Hardi(2019), çalışmalarında 60 kişiyi örneklem belirlemiştir. Katılımcılarını 30'u gayrimüslüm 30'u müslüman mikro girişimcilerden seçmiştir. Çalışmanın amacı İslami finans hakkında alınan danışmanlığın, İslami finansal okuryazarlık seviyesine etkisini ölçmektir. Çalışma, alınan danışmanlık hizmetinin İslami finansal okuryazarlık düzeyinde artışa sebep olduğunu açıklamıştır.

Daradkah vd. (2020), 385 katılımcıyla Ürdün'de yaptıkları araştırmada, finansal okuryazarlığın İslami finans uygulamalarına etkisini demografik değişkenler ile incelemiştir. Eğitim faktörü katılımcıların düzeylerini olumlu etkilemiştir. Çalışma sonucunda, katılımcıların çalıştığı ortam ve bölge düzeylerde farklılık oluşturmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4. YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, Artvin Çoruh Üniversitesinin akademik ve idari kadrolarında görev yapan personelin finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeyinin katılımcıların demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi de hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda nicel nitelikteki bu betimsel araştırma, iki değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını ve gücünü inceleyen ilişkiyel tarama modelinde (Karasar, 2022) yürütülmüştür.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Artvin Çoruh Üniversitesinin akademik ve idari kadrolarında görev yapan personel oluşturmaktadır. Artvin Çoruh Üniversitesinde 561 akademik personel ve 195 idari personel görev yapmaktadır (AÇÜ, 2023). Bu çerçevede araştırmanın evrenini 756 kişi oluşturmaktadır.

Araştırma örnekleminin seçilmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, araştırmacıların katılımcılara ulaşmak için kullanabilecekleri en hızlı ve uygun yolu seçtikleri bir örnekleme yöntemidir. Bu yöntem, araştırmacıların örneklem grubunu kolayca erişebilecekleri veya ulaşabilecekleri kişi veya kaynaklardan seçmesini içermektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Bu araştırmada, zaman ve maliyet kısıtı dikkate alınarak, veri toplamanın kolay, hızlı ve ekonomik olması açısından uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesine yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bell vd. (2022) sosyal araştırmalar için 100-200 kişilik bir örneklemin yeterli olduğunu belirtmektedir. Örneklem büyüklüğünün evren büyüklüğü ve güven düzeyine göre

hesaplandığı bir formülasyona (Kılıç, 2012) göre ise, bu araştırmanın 756 kişiden oluşan evrenini %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile temsil edebilecek minimum örneklem büyüklüğü 255 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada toplam 314 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu büyüklüğün söz konusu kriterleri karşıladığı görüldüğünden yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı sonucuna varılmıştır.

4.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verileri anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmanın veri toplama süreci tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülmüştür. Anket uygulamasının başlangıcında tüm katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında, araştırmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu ve diledikleri zaman herhangi bir sebep göstermeksizin araştırmadan çekilebilecekleri açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcıların anonimliğini sağlamak amacıyla kimlik bilgilerinin istenmediği, verilerin kesinlikle gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı belirtilmiştir. Tüm katılımcılar, çalışma hakkında bilgilendirildiklerini ve gönüllü olarak katıldıklarını beyan etmiştir.

Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yönelik toplam altı soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise katılımcıların finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek üzere araştırmacı tarafından hazırlanan bir ölçüm aracı bulunmaktadır. Söz konusu ölçüm aracının hazırlanmasında araştırmacı tarafından kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilerek 38 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuş ve uzman görüşü alınarak sorulara son hali verilmiştir. Bu araştırmada gerçekleştirilen geçerlilik analizinde ölçeğin 28 madde içeren ve iki boyutlu yapıda olduğu belirlenmiştir. Güvenilirlik analizinde ise ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayılarının finansal okuryazarlık boyutu için 0.895, islami finansal okuryazarlık boyutu için ise 0.932 olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ölçek beşli likert tipinde hazırlanmıştır. Boyulardan alınan ortalama puan ilgili boyuttaki finansal okuryazarlık düzeyini yansıtmaktadır.

4.4. Analiz Yöntemi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı frekans analiziyle incelenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeğin geçerliliğini incelemek üzere keşfedici faktör analizi

gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ölçeğin güvenilirliğini incelemek üzere Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılım durumu çarpıklık ve basıklık değerleri üzerinden incelenmiş ve verilerin normal dağıldığı görüldüğünden araştırmada parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Katılımcıların finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek üzere tanımlayıcı istatistiksel analiz gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere, iki kategorili demografik değişkenler için t-testi, üç ve üzeri kategori içeren demografik değişkenler için ise ANOVA analizi kullanılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde analizler sonucunda ulaşılan bulgular yer almaktadır.

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya toplam 314 kişi katılım göstermiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Erkek	209	66,6
	Kadın	105	33,4
Medeni durum	Bekar	88	28,0
	Evli	226	72,0
Yaş	20-26	13	4,1
	27-35	84	26,8
	36-45	162	51,6
	46-55	41	13,1
	55 yaş ve üstü	14	4,5
Gelir	10.001-15.000	71	22,6
	15.001-20.000	31	9,9
	20.001-25.000	99	31,5
	25.001-30000	81	25,8
	30.001 ve üzeri	32	10,2
Mesleki kıdem	1-5	59	18,8
	6-10	66	21,0
	11-15	105	33,4
	16-20	32	10,2
	21 ve üzeri	52	16,6
Ünvan	Arş.Gör	35	11,1
	Öğr.Gör	77	24,5
	Dr.Öğr.Üyesi	54	17,2
	Doç.Dr	27	8,6
	Prof.Dr.	10	3,2
	İdari Personel	111	35,4

Tablo 1’de görüldüğü üzere, katılımcıların %66,6’u erkek (n=209) ve %33,4’ü kadın (n=105) olarak belirlenmiştir. Medeni durum açısından, katılımcıların %28,0’u bekar (n=88), %72,0’si ise evli (n=226) durumdadır. Katılımcılar yaşlarına göre; 20-26 yaş (%4,1, n=13), 27-35 yaş (%26,8, n=84), 36-45 yaş (%51,6, n=162), 46-55 yaş (%13,1, n=41) ve 55 yaş ve

üstü (%4,5, n=14) şeklinde dağılmaktadır. Gelir seviyelerine göre incelendiğinde, katılımcıların %22,6'sının geliri 10.001-15.000 arasında (n=71), %9,9'unun 15.001-20.000 arasında (n=31), %31,5'inin 20.001-25.000 arasında (n=99), %25,8'inin 25.001-30.000 arasında (n=81) ve %10,2'sinin 30.001 ve üzeri (n=32) olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdem açısından, katılımcıların %18,8'i 1-5 yıl (n=59), %21,0'u 6-10 yıl (n=66), %33,4'ü 11-15 yıl (n=105), %10,2'si 16-20 yıl (n=32) ve %16,6'sı 21 ve üzeri yıl (n=52) mesleki deneyime sahiptir. Ünvanlara göre dağılıma bakıldığında, katılımcıların %11,1'i Arş. Gör. (n=35), %24,5'i Öğr. Gör. (n=77), %17,2'si Dr. Öğr. Üyesi (n=54), %8,6'sı Doç. Dr. (n=27), %3,2'si Prof. Dr. (n=10) ve %35,4'ü İdari Personel (n=111) olarak sınıflandırılmıştır.

5.2. Geçerlilik Analizi

Araştırmada katılımcıların finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek üzere hazırlanan ölçüm aracı toplam 38 soru içermektedir. Ölçeğin geçerliliğini incelemek üzere gerçekleştirilen ilk keşfedici faktör analizinde (KFA) ölçekte yer alan 10 maddenin (3, 19, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35.maddeler) herhangi bir faktör altında yüklenmedikleri veya tek başına ayrı bir faktöre yüklendiği görülmüştür. Bu nedenle söz konusu maddeler ölçekten çıkarılarak kalan 28 madde ile analiz tekrar edilmiştir. Nihai analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

KFA kapsamında öncelikle veri setinin uygunluğunu değerlendirmek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett Testi sonuçları incelenmiştir. Verilerin KFA için uygun olduğunun kabul edilebilmesi için KMO değerinin 0,60'ın üzerinde olması ve Bartlett testi sonucunun anlamlı olması ($p<0,05$) gerektiği belirtilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Tablo 2'de görüldüğü üzere KMO değeri 0,60'ın üzerinde olduğundan (0,823) ve Bartlett testi sonucu anlamlı olduğundan ($p=0,000$) veri setinin KFA için uygun olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 2: Geçerlilik Analizi Sonuçları

Boyut Madde	Faktör Yükleri		
	Faktör1	Faktör2	
İslami Finansal Okuryazarlık (Açıklanan Varyans=%31,197)	1. Finansal işlemlerimde, faizden uzak durmaya özen gösteririm.	,587	
	2. Finansal işlemlerde işlemin, İslam dininin kurallarına uygun olup olmadığına dikkat ederim.	,680	
	4. Birikimlerimi İslami esaslara göre çalışan bir bankada değerlendirmeye dikkat ederim.	,810	
	5. Fonlara yatırım yapmayı düşündüğümde; sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılan fonlara yatırım yapmayı tercih ederim.	,816	
	6. Bireysel Emeklilik Sistemine ait planlamamdaki fon dağılımında İslami esasları dikkate alırım	,779	
	9. Zaman zaman kredi kartımdan ya da esnek hesabımdan nakit avans kullanıyorum.	,676	
	11. Geleneksel bankanın ve İslami bankanın kredi maliyetlerini karşılaştırdığımda; düşük maliyetli bankadan kredi kullanmayı tercih ederim.	,813	
	12. İslami finans hizmeti veren bankalarla geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum.	,787	
	13. Geleneksel bankacılık ile İslami bankacılık araçlarının benzer olduğunu düşünüyorum.	,643	
	14. İslami finansal araçları tanıyorum.	,682	
	15. İslami bankacılık araçlarının kolay anlaşıldığını düşünüyorum.	,667	
	17. Kar payı olarak dağıtılan tutarın aslında faiz olduğunu düşünüyorum.	,679	
	18. Devlet bankalarının İslami finans hizmeti vermesi, İslami finans sistemine olan güvenimi olumlu etkiler.	,580	
	20. İslami finans faizsiz bir sistemdir.	,458	
	21. İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya asla izin verilmez.	,485	
	22. İslami finasta finansal işlemler mutlaka bir varlığa dayanmalıdır.	,544	
	24. İslami finans sistemi paranın, risklerin ve ödüllerin paylaşıldığı yasal ticaret ve yatırımlar sonucunda elde edilmesine önem verir.	,639	
	Finansal Okuryazarlık (Açıklanan Varyans=%18,956)	7. Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim.	,470
		8. Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim.	,721
		10. Kredi kullanmam gerektiği zaman, kredi faizi oranlarını karşılaştırırım.	,705
		16. Faiz ve kar payı arasındaki farklar konusunda bilgi sahibiyim.	,756
		25. Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir.	,494
		32. Enflasyon bir önceki aydan fazla ise şuan elimizdeki para geçmişe göre değer kaybetmiştir.	,451
		33. Fiyatı düşükken hisse senedi alırsam ve hisse senedinin fiyatı sonradan yükselirse, kâr elde ederim.	,741
34. Ülkemizdeki finansal gelişmeleri takip ederim ve ona göre tasarruf yaparım; bu beni finansal okuryazar yapar.		,749	
36. Aylık faiz oranı %10 olan bankaya şu an yatıracığım 500 TL'yi bir ay sonra 550 TL olarak geri alırım.		,561	
37. Yüksek getirisi olan bir yatırım, yüksek risk içerir.		,716	
38. Hisse senedi piyasalarında çeşitli piyasalardan hisse senedi alarak portföy oluşturmak, riski düşürmeye yardımcı olur.	,718		
KMO=0,823; Bartlett Test=17124,140; P=0,000; Toplam Açıklanan Varyans=%50,153			

Tablo 2'de ölçekte yer alan maddelerin iki faktör altında toplandığı görülmektedir. Birinci faktör islami finansal okuryazarlığı, ikinci faktör ise finansal okuryazarlığı ölçmektedir. Bunun yanında, ölçek maddelerinin tamamının faktör yüklerinin 0,40'ın üzerinde olduğu ve iki faktörlü yapının toplam varyansın %50,153'ünü açıkladığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre 28 madde içeren iki boyutlu ölçeğin geçerli bir ölçüm aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.3. Güvenilirlik Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan ölçeğin güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
İslami Finansal Okuryazarlık	17	,932
Finansal Okuryazarlık	11	,895

Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı, bir ölçüm aracının iç tutarlılığını değerlendirmek için kullanılan bir istatistiksel ölçüdür. Bir testin güvenilir olması, aynı şeyi ölçen öğelerin birbiriyle uyumlu ve istikrarlı olduğu anlamına gelmektedir. Bu, ölçüm aracının tekrarlanabilir ve güvenilir sonuçlar verme olasılığını artırmaktadır. Cronbach alfa katsayısı, ölçüm aracındaki her bir öğe ile toplam puan arasındaki korelasyonları içermektedir. Yüksek bir alfa değeri, öğelerin birbiriyle uyum içinde olduğunu ve ölçüm aracının güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu katsayı, 0 ile 1 arasında bir değer almakta ve bu değer 1'e ne kadar yakınsa, iç tutarlılığın o kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Cronbach alfa katsayısı genel olarak aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014):

- 0.00-0.20 arası çok zayıf güvenilirlik,
- 0.21-0.40 arası zayıf güvenilirlik,
- 0.41-0.60 arası orta düzey güvenilirlik,
- 0.61-0.80 arası yüksek düzey güvenilirlik,
- 0.81-1.00 arası çok yüksek düzey güvenilirlik.

Bu çerçevede, Tablo 3'te görüldüğü üzere güvenilirlik katsayılarının 0,80'in üzerinde olduğu belirlendiğinden ölçeklerin yüksek düzeyde güvenilir oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

5.4. Normal Dağılım Analizi

Araştırma verilerinin normal dağılıma uyup uymadıklarını incelemek üzere gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Normal Dağılım Analizi Sonuçları

Ölçek	Çarpıklık	Basıklık
İslami Finansal Okuryazarlık	,067	-,841
Finansal Okuryazarlık	-,317	,594

Çarpıklık ve basıklık katsayıları verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin incelenmesinde sıklıkla kullanılan istatistiksel ölçütlerdir. Çarpıklık, veri dağılımının simetrisini ölçmektedir. Pozitif çarpıklık, dağılımın sağa doğru çekik olduğunu, negatif çarpıklık ise sola doğru çekik olduğunu göstermektedir. Basıklık ise veri dağılımının sivrilikliğini ölçmektedir. Pozitif basıklık, veri setinin normal dağılıma göre daha sivri olduğunu, negatif basıklık ise daha düz olduğunu göstermektedir. Verilerin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilebilmesi için çarpıklık ve basıklık katsayılarının genellikle -1 ile +1 arasında olması gerektiği belirtilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Tablo 4’te görüldüğü üzere çarpıklık ve basıklık değerleri belirtilen aralıktadır. Bu nedenle verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir. Ayrıca, veriler normal dağıldığından araştırmanın devamındaki analizlerde parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir.

5.5. Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerini incelemek üzere gerçekleştirilen tanımlayıcı istatistiksel analiz sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Sonuçları

Ölçek	Ortalama	Standart Sapma
İslami Finansal Okuryazarlık	3,05	,88
Finansal Okuryazarlık	3,88	,73

Araştırmada kullanılan ölçek beşli likert tipinde olduğundan ölçek puanları $(n-1)/n$ formülüne göre $(5-1)/5=4/5=0,80$ birimlik kategorilere ayrılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır(Demirtaş ve Kahveci,2010).

- 1,00-1,80 arası puanlar çok düşük seviyeyi,
- 1,81-2,60 arası puanlar düşük seviyeyi,
- 2,61-3,40 arası puanlar orta seviyeyi,
- 3,41-4,20 arası puanlar yüksek seviyeyi,
- 4,21-5,00 arası puanlar çok yüksek seviyeyi göstermektedir.

Bu çerçevede Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin orta seviyede ($\bar{x}=3,05$; $ss=0,88$), finansal okuryazarlık düzeylerinin ise yüksek seviyede ($\bar{x}=3,88$; $ss=0,73$) olduğu tespit edilmiştir.

5.6. Fark Analizleri

Araştırmanın bu kısmında, katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda iki kategorili demografik değişkenler için t-testi, üç ve üzeri kategori içeren demografik değişkenler için ise ANOVA analizi kullanılmıştır.

5.6.1. Cinsiyete Yönelik Bulgular

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen t-testi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Cinsiyete Göre İncelenmesine Yönelik T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	Ort.	ss	T	sd	p
İslami Finansal Okuryazarlık	Erkek	209	3,09	,92	1,265	312	,207
	Kadın	105	2,96	,80			
Finansal Okuryazarlık	Erkek	209	3,92	,76	1,392	312	,165
	Kadın	105	3,80	,68			

Tablo 6'da görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

5.6.2. Medeni Duruma Yönelik Bulgular

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen t-testi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Medeni Duruma Göre İncelenmesine Yönelik T-Testi Sonuçları

Değişken	Medeni Durum	n	Ort.	ss	T	sd	p
İslami Finansal Okuryazarlık	Bekar	88	2,82	,82	-2,889	312	,004
	Evli	226	3,13	,89			
Finansal Okuryazarlık	Bekar	88	3,86	,73	-,260	312	,795
	Evli	226	3,88	,74			

Tablo 7’de görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=-2,889$; $p<0,01$). Buna göre, evli katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin ($\bar{x}=3,13$; $ss=0,89$) bekar katılımcılardan ($\bar{x}=2,82$; $ss=0,82$) anlamlı olarak daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

5.6.3. Yaşa Yönelik Bulgular

Katılımcılardan 20-26 yaş arasında ($n=13$) ve 55 yaş üzeri ($n=14$) olan kişi sayısı 30’un altında olduğundan söz konusu yaş gruplarındaki katılımcılar en yakın yaş grubu ile birleştirilmiştir. Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen ANOVA analizi sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Yaşa Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken	Yaş	n	Ort.	Ss	F	p
İslami Finansal Okuryazarlık	20-35	97	2,95	0,81	2,278	,104
	36-45	162	3,03	0,92		
	46 yaş ve üstü	55	3,26	0,87		
Finansal Okuryazarlık	20-35	97	3,87	0,71	,161	,852
	36-45	162	3,87	0,77		
	46 yaş ve üstü	55	3,93	0,66		

Tablo 8’de görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

5.6.4. Gelir Durumuna Yönelik Bulgular

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen ANOVA analizi sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Gelir Durumuna Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken	Gelir	n	Ort.	ss	F	p	Farklı Gruplar
İslami Finansal Okuryazarlık	(A) 10.001-15.000	71	3,04	0,73	3,506	,008	C > E
	(B) 15.001-20.000	31	2,90	0,95			
	(C) 20.001-25.000	99	3,28	0,84			
	(D) 25.001-30000	81	2,94	0,94			
	(E) 30.001 ve üzeri	32	2,72	0,97			
Finansal Okuryazarlık	(A) 10.001-15.000	71	3,89	0,68	,662	,619	-
	(B) 15.001-20.000	31	3,79	0,78			
	(C) 20.001-25.000	99	3,83	0,74			
	(D) 25.001-30000	81	3,9	0,73			
	(E) 30.001 ve üzeri	32	4,05	0,82			

Tablo 9’da görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (F=3,506; p<0,01). Scheffe Post Hoc analizi sonuçlarına göre, geliri 20.001-25.000 TL arasında olan katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin ($\bar{x}$ =3,28; ss=0,84) geliri 30.001 TL ve üzeri olan katılımcılardan ($\bar{x}$ =2,72; ss=0,97) anlamlı olarak daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin gelir durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir (p>0,05).

5.6.5. Mesleki Kıdeme Yönelik Bulgular

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin mesleki kıdemlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen ANOVA analizi sonuçları Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Mesleki Kıdeme Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken	Mesleki Kıdem	n	Ort.	Ss	F	p
İslami Finansal Okuryazarlık	1-5 yıl	59	2,94	0,75	1,873	,115
	6-10 yıl	66	2,93	0,90		
	11-15 yıl	105	3,00	0,91		
	16-20 yıl	32	3,25	0,93		
	21 yıl ve üzeri	52	3,27	0,88		
Finansal Okuryazarlık	1-5 yıl	59	3,80	0,78	1,435	,222
	6-10 yıl	66	3,86	0,65		
	11-15 yıl	105	3,95	0,74		
	16-20 yıl	32	4,06	0,63		
	21 yıl ve üzeri	52	3,74	0,82		

Tablo 10’da görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin mesleki kıdemlerine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

5.6.6. Ünvana Yönelik Bulgular

Katılımcıların islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeylerinin ünvana göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek üzere gerçekleştirilen ANOVA analizi sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Okuryazarlığın Ünvana Göre İncelenmesine Yönelik ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken	Ünvan	n	Ort.	ss	F	p	Farklı Gruplar
İslami Finansal Okuryazarlık	(A) Arş.Gör	35	2,67	0,82	3,418	,005	F > A
	(B) Öğr.Gör	77	3,17	0,89			
	(C) Dr.Öğr.Üyesi	54	3,01	0,93			
	(D) Doç.Dr	27	2,68	0,90			
	(E) Prof.Dr.	10	2,85	0,96			
	(F) İdari Personel	111	3,20	0,82			
Finansal Okuryazarlık	(A) Arş.Gör	35	3,83	0,76	,652	,660	-
	(B) Öğr.Gör	77	3,89	0,64			
	(C) Dr.Öğr.Üyesi	54	3,76	0,82			
	(D) Doç.Dr	27	4,06	0,89			
	(E) Prof.Dr.	10	3,95	0,88			
	(F) İdari Personel	111	3,89	0,69			

Tablo 11’de görüldüğü üzere, katılımcıların islami finansal okuryazarlık düzeylerinin ünvanlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=3,418$; $p<0,01$). Scheffe post hoc analizi sonuçlarına göre, idari personelin islami finansal okuryazarlık düzeylerinin

($\bar{x}=3,20$; $ss=0,82$) araştırma görevlisi olan katılımcılardan ($\bar{x}=2,67$; $ss=0,82$) anlamlı olarak daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin ünvanlarına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, Artvin Çoruh Üniversitesinin akademik ve idari kadrolarında görev yapan personelin finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeyinin katılımcıların demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi de hedeflenmiştir.

Araştırmada öncelikle katılımcıların finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlık düzeyleri incelenmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen tanımlayıcı istatistiksel analiz sonucunda, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek seviyede ($\bar{x}=3,88$; $ss=0,73$), islami finansal okuryazarlık düzeylerinin ise orta seviyede ($\bar{x}=3,05$; $ss=0,88$) olduğu tespit edilmiştir. Üniversite çalışanlarının, yoğun eğitim geçmişi ve finansal konularda bilgi veren kaynaklara daha kolay erişme imkanı gibi faktörlerin, finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olmasına katkıda bulunmuş olabileceği düşünülmektedir. Literatürdeki benzer çalışmalar incelendiğinde akademisyenlerin finansal okuryazarlıklarının yüksek düzeyde olduğunun belirlendiği başka çalışmalar (Akın ve Kayacı, 2021; Güler ve Karaca, 2022) da olduğu görülmektedir. Yıldırım (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise akademisyenlerin islami finansal okuryazarlığının düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Finansal okuryazarlığın bireyler (Altıntaş, 2009; Durmuşkaya ve Kavas, 2018), finansal sistem (Karataş, 2017) ve toplum (Lusardi ve Mitchell, 2014; Saber, 2020) için önemi göz önüne alındığında, yeni nesilleri yetiştiren üniversite çalışanlarının yüksek finansal okuryazarlığa sahip olduğu yönündeki bulgunun hem kendileri hem de toplum için olumlu bir durum olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışmamız sonucunda erkeklerin islami finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu saptansa da kadın ve erkekler arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Üniversite öğrencileri başta olmak üzere genç popülasyonda finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak erkeklerin kadınlara kıyasla finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğuna yönelik bulguların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Chen ve Volpe (2002) tarafından 924 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen çalışmada erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Falahati ve Paim (2011) tarafından 2340 üniversite

öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada da benzer şekilde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre finansal bilgilerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Lusardi ve Mitchell (2011) de yaptıkları çalışmada kadınların ve düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu bildirilmiştir. Er ve arkadaşları (2014) tarafından ülkemizdeki üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada erkek üniversite öğrencilerinin kadın öğrencilere kıyasla finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu saptansa da gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığı bildirilmiştir. Benzer şekilde Tektaş ve Akarçay (2021) ve Yardımcıoğlu ve Yörük (2016) tarafından yapılan çalışmalarda da erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlardan anlamlı şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durumun nedeni ; erkeklerin finansal konulara daha ilgili olmasıyla beraber harcamaya yönelik davranışlarının kadınlara oranla daha az olmasından kaynaklanıyor olabilir. Dünyada ve ülkemizde kadınların tüketime olan teşvikini reklamların genellikle kadınlara hitap etmesinden anlayabiliriz.

Çalışmamız sonucunda evli olan katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyinin bekarlardan anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Çalışmamızdan elde edilen bu sonuçla benzer şekilde Kevser ve Doğan (2021) tarafından yapılan çalışmada da evli olan katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyinin bekarlardan daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Aziz ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan başka bir çalışmada da benzer şekilde evli bireylerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra Akın ve Kayacı (2021), Tektaş ve Akarçay (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da evli bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin bekarlardan daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu durumun nedeni ; aile kavramıyla beraber bireylerin harcama davranışlarını değiştirmek istemesi olabilir. Çünkü ihtiyaçlar bir artışla birlikte değişime uğrayacaktır. Gelecekte ev ve araba sahibi olma gibi etkenlerde finansal konulara yönelmede etkili olabilir.

Çalışmamız sonucunda finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı görülmüş olmakla beraber yaştaki artışa bağlı olarak finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinde bir artış olduğu tespit edilmiştir. Harrison ve Chudry (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada yaş ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Akben Selçuk ve Altıok Yılmaz (2014) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada da benzer şekilde yaş arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı şekilde arttığı bildirilmiştir. Vieira (2012) tarafından Portekiz’de üniversite öğrencileri

üzerinde yapılan bir başka çalışmada da 25 yaş üzerindeki öğrencilerin %92'sinin orta düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olduğu saptanmıştır. Benzer sonuçların elde edildiği başka çalışmalar da bulunmaktadır (Akın ve Kayacı, 2021; Tektaş ve Akarçay, 2021; Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016; Saray ve Güngör, 2023; Yıldırım, 2020). Yaş artışıyla beraber islami finansa yönelim , beşeri hayatın son bulacağı bilincine ulaşılması ve bireyin ahiret hayatına hazırlık olarak islami finans faaliyetlerine yönelmesi olabilir.Finansal okuryazarlığa yönelim ise yaşla beraber bireylerin menkul kıymetlere sahip olma veya artışını gözetmekten kaynaklı olabilir.

Çalışmamız sonucunda gelir düzeyi 20.001-25000 arasında olanların İslami finansal okuryazarlık düzeyinin aylık geliri 30.001 ve üzerinde olanlara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Hidajat ve Hamdani (2017) tarafından yapılan çalışmada orta gelire sahip kişiler ile yüksek gelire sahip kişilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin düşük gelire kişilerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Widityani ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmada da bireyin gelir düzeyinin İslami finansal okuryazarlık düzeyiyle ilişki olduğu, kazanç arttıkça İslami finansal okuryazarlık seviyesinin arttığı saptanmıştır.

Çalışmamız sonucunda mesleki kıdeme göre finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Çalışmamızın aksine literatürde mesleki kıdem arttıkça finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı bildirilmiştir. Nuri ve Tezer (2018) tarafından öğretmenler üzerinde gerçekleştirilen çalışmada mesleki kıdem arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de anlamlı şekilde arttığı bildirilmiştir. Benzer şekilde Williams ve arkadaşları (2011) mesleki deneyim arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin arttığını bildirmişlerdir. Bu durumun nedeni ; yaşayarak ve maruz kalarak öğrenme olabilir.

Çalışmamız sonucunda katılımcıların ünvanına göre finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamış iken idari personellerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin araştırma görevlilerine kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Yardımcıoğlu ve Yörük (2016) tarafından yapılan çalışmada ünvana göre finansal okuryazarlık düzeylerinde anlamlı farklılaşma olduğu bildirilmiştir. Bu durumun nedeni ; idari personelin her yaştan katılımcıyı bünyesinde barındırırken araştırma görevlileri yaş

olarak daha genç varsayılabilir ve bununla beraber dine olan bakış açılarında olan farklılaşmadan kaynaklanıyor olabilir.

Yukarıda ele alındığı üzere, literatürde finansal okuryazarlık ve islami finansal okuryazarlığın demografik özelliklere göre incelendiği çalışmalarda da birbirleri ile tutarlı olmayan sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Çalışmalar arasında görülen bulgu farklılıklarının özellikle örneklem ve ölçüm aracı olmak üzere araştırmaların bağlamsal farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Kavramda bir fikir birliği bulunmamakla beraber bu konuyla alakalı gerekli eğitimlerin verilmesi aşikârdır. Eğitimlerin içeriğinin belirlenmesi finans bilgi boyutumuzla doğru orantılıdır. Eğitimler, finansal kararlar alırken riskleri daha kolay öngörebilmemizi sağlamıştır. Bu bağlamda dikkatle hedef olan kitle belirlenmelidir. Hedef kitle değişime ve öğrenmeye açık olmalıdır (Temizel ve Bayram, 2011).

Gelecek araştırmalarda, finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerini daha kapsamlı bir şekilde anlamak amacıyla çeşitli önerilere odaklanılabilir. Bu kapsamda demografik özelliklerin yanı sıra kültürel, sosyoekonomik ve bölgesel faktörlerin etkisini değerlendiren çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca, finansal ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin diğer sektörlerdeki çalışanlarla karşılaştırılmasını içeren karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Uzun vadeli etkileri değerlendiren çalışmalara odaklanmak, eğitim programlarının etkinliğini ölçmek ve çeşitlilikle katılım faktörlerini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek de gelecek araştırmaların öncelikli alanları olabilir. Bu tür çalışmalar, finansal okuryazarlık alanında daha kapsamlı bir perspektif sunarak eğitim ve politika geliştirme süreçlerine daha fazla katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Abdillahi, A. M. (2015). Determinants of Islamic Financial Literacy Towards Retirement Planning. (Thesis of Master), School of Economic, Finance and Banking Universiti, Malaysia.
- Abdullah, Mohamad Azmi, and Alex Anderson. "Islamic financial literacy among bankers in Kuala Lumpur." *Journal of Emerging Economies and Islamic Research* 3.2 (2015): 79-94.
- Adeleke, T. (2013). The effects of gender and gender role on the financial literacy of college students. Oklahoma State University.
- Akbaş M.S. (2015) *Büyükşehirlerde Yaşayan Yüksek Öğrenim Görmüş Kişilerin Finansal Okuryazarlığı Üzerine Araştırma*, İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Akben Selcuk, E., & Altıok Yılmaz, A. (2014). Financial literacy among Turkish college students: The role of formal education, learning approaches, and parental teaching. *Psychological reports*, 115(2), 351-371.
- Akben Selcuk, E. (2015). Factors influencing college students' financial behaviors in Turkey: Evidence from a national survey. *International Journal of Economics and Finance*, 7(6), 87-94.
- Akçay, A. O., & Semercioğlu, M. S. (2021). Sınıf öğretmenlerinin matematik okuryazarlığı öz-yeterlilikleri ve finansal okuryazarlık tutum ve davranış düzeyleri arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 1223-1233.
- Akın, D., & Kayacı, A. (2021). Akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeyinin demografik özellikler açısından değerlendirilmesi: Dicle Üniversitesi'nde bir araştırma. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 543-567.
- Albaity, M., & Rahman, M. (2019). The intention to use Islamic banking: an exploratory study to measure Islamic financial literacy. *International Journal of Emerging Markets*, 14(5), 988-1012.

- Alkaya, A., ve Yağlı, İ. (2015). "Finansal okuryazarlık-finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-589.
- Altunbaş, S. T. (2019). İslami Finansal Okuryazarlık ve Helal Okuryazarlık İlişkisi. *Istanbul Management Journal*, (86), 57-73.
- Arslan, Ö. (2020). Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Sivas cumhuriyet üniversitesi örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 227-257.
- Artvin Çoruh Üniversitesi (AÇÜ) (2023), Sayılarla AÇÜ, Artvin Çoruh Üniversitesi. <https://www.artvin.edu.tr/sayilarla-acu> (Erişim Tarihi: 01.12.2023).
- Atkinson, A., & Messy, F. (2012). *Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study* (OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15). Paris: OECD Publishing.
- Aydın, A.D. (2018). "Türkiye'de Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(1), 12-20.
- Aziz, F. A., Utami, H. T., & Wanojaleni, K. (2022). Socio-Economic Factors, Islamic Financial Literacy and Personal Financial Management in University Lecturers in Indonesia. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15(2), 22-31.
- Bağcı, H. & Arabacı, S. M. (2019), Finansal Okuryazarlık Düzeyinin ve Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, *BMIJ*, (2019), 7(3): 68-88.
- Bayazıt Hayta, A. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri: Finansman Yönetimi Finansal Okuryazarlık Finansal*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Bayrakdaroğlu A., ve Bilge S. (2018). Kadınlarda Finansal Eğitimin Finansal Okur-Yazarlık Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(42), 97-119.

- Bayram, S.S. (2015). Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Beal, D., & Delpachitra, S. (2003). Financial literacy among Australian university students. *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 22(1), 65-78.
- Beckmann, E. (2013). Financial literacy and household savings in Romania. *Numeracy*, 6(2), 9.
- Bekereci, N. E., Ayriçay, Y., & Kök, D. (2018). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 45-60.
- Bekereci, N.E. (2018). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bell, E., Bryman, A., & Harley, B. (2022). *Business research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Béres, D., & Huzdik, K. (2012). Financial literacy and macro-economics. *Public Finance Quarterly*, 57(3), 298.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Capuano, A., & Ramsay, I. (2011). What causes suboptimal financial behaviour? An exploration of financial literacy, social influences and behavioural economics. *An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics* (March 23, 2011). U of Melbourne Legal Studies Research Paper, (540).
- Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial services review*, 7(2), 107-128.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2002). Gender differences in personal financial literacy among college students. *Financial services review*, 11(3), 289-307.

- Cole, S. A., Sampson, T. A., & Zia, B. H. (2009). Financial literacy, financial decisions, and the demand for financial services: evidence from India and Indonesia (pp. 09-117). Cambridge, MA: Harvard Business School.
- Coşkun, S. (2016). "Üniversite öğrencilerinin finansal davranış ve tutumlarının belirlenmesi: Finansal okuryazarlık algıları üzerine bir araştırma." İnsan ve toplum bilimleri araştırmaları dergisi 2016;5(7): 2247-2258.
- Çam, A. V., & Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi Ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. Global Journal of Economics and Business Studies, 4(7), 63-72.
- Çam, H., Ayaydın, H., Çam, A. V., & Akdeniz, F. (2018). Bireylerin Finansal Bilgi Düzeyi İle Finansal Katılım Düzeyi Arasındaki İlişki: TR 90 Bölgesinde Bir Araştırma. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 10(1), 1-13.
- Çelik, İ. (2016). "İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları." Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2016;49: 159-182.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: katılım bankaları müşterileri üzerine bir araştırma. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16(63), 1423-1439.
- Çürük, S.A. (2013). "İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİRTAŞ, Z., & KAHVECİ, G. (2010). Öğrenci algılarına göre 4. sınıf ve 5. sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi yeterlikleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (15), 18-29.
- Danes, S. M., & Haberman, H. (2007). Teen financial knowledge, self-efficacy, and behavior: A gendered view. Journal of Financial Counseling and Planning, 18(2).
- Danışman, E., Sezer, D., & Gümüş, U. T. (2016). Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 26(2), 1-37.

- Daradkah, D., Aldaher, A.A. ve Shinaq, H.R. (2020). "Islamic Financial Literacy: Evidence from Jordan", *Journal Transition Studies Review*, 27, 131-145.
- De Clercq, B., & Venter, J. M. P. (2009). Factors influencing a prospective chartered accountant's level of financial literacy: an exploratory study. *Meditari: Research Journal of the School of Accounting Sciences*, 17(2), 47-60.
- Doğan, M. B. A. (2020). İslami finans okuryazarlığı ve finansal tercihlere etkisi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 14(1), 69-98.
- Durak, İ., Öncü, M. A., & Kartal, O. (2020). Measuring Islamic financial literacy and discovering its relations with entrepreneurship among university students in Turkey. *Bilimname*, 2020(42), 215-242.
- Durmuş, M. E., & Yardimcioğlu, F. (2018). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-183.
- Durmuşkaya, S., ve Kavas, Y. (2018). Akademik gelişim ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin tespiti üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 925-939.
- Dursun, Y. (2021), A Research On College Students' Financial Literacy Level: A Case Of Yeditepe University, Yeditepe University, Department Of Business Administration, Master Thesis.
- Dwiastanti, A. (2015). Financial Literacy as the foundation for individual financial behavior. *Journal of Education and Practice*, 6(33), 99-105.
- Er, B., & Çetintaş, M. (2018). İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum Ve Davranış Eksenli Bir Araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 61-71.
- Ergün, B., Şahin, A., & Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*, 7(34).
- Falahati, L., & Paim, L. H. (2011). A comparative study in money attitude among university students: a gendered view. *Journal of American Science*, 7(6), 1144-1148.

- Faulkner, A. (2015). "A Systematic Review of Financial Literacy as a Termed Concept: More Questions Than Answers", *Journal of Business & Finance Librarianship*, 20:1-2, 7-26.
- Fikret, E., Temizel, F., Özdemir, A., & Sönmez, H. (2014). Lisans eğitim programlarının finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin araştırılması: Türkiye örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014;14(4), 113-125.
- Gerth, F., Lopez, K., Reddy, K., Ramiah, V., Wallace, D., Muschert, G., . . . Jooste, L. (2021). The Behavioural Aspects of Financial Literacy. *JRFM*, 14(9), 1-16.
- Garman, E. T., & Fogue, R. E. (2000). Personal finance: the human resource manager: Caught in the middle. *CUPA Journal*, 45(1), 33-35.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 1. Baskı, 2012.
- Grohmann, A., Klühs, T., & Menkhoff, L. (2018). Does financial literacy improve financial inclusion? Cross country evidence. *World Development*, 111, 84-96.
- Güler E. (2015). Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Güler, E., & Tunahan, H. (2017). Finansal okuryazarlık: Hane halkı üzerine bir araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(3), 79-104.
- Güler, E., & Karaca, S. S. (2022). Akademisyenlerin davranışsal önyargıları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi üzerine bir araştırma. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 5(2), 203-230.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, felsefe-yöntemanaliz. Seçkin Yayıncılık/ Sosyal Bilimler. Birinci Baskı: Ankara.

- Habschick, Marco, Britta Seidl, and Jan Evers. "Survey of financial literacy schemes in the EU27." VT Markt/2006/26H-Final Report, Hamburg (2007).
- Harrison, N., & Chudry, F. (2011). Overactive, overwrought or overdrawn? The role of personality in undergraduate financial knowledge, decision-making and debt. *Journal of Further and Higher Education*, 35(2), 149-182.
- Hassan Al-Tamimi, H. A., & Anood Bin Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The journal of risk finance*, 10(5), 500-516.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annual Review of Economics*, 2013;5(1), 347-373.
- Hidajat, T., & Hamdani, M. (2017). Measuring Islamic financial literacy. *Advanced Science Letters*, 23(8), 7173-7176.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., & Beverly, S. G. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Fed. Res. Bull.*, 89, 309.
- Hogarth, J. M. (2006). Financial education and economic development. Paper prepared for Improving Financial Literacy, International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD.
- Hsiao, Y. J., Su, Z. F., & Chen, M. Y. (2015). Effects of higher education on the unconditional distribution of financial literacy. *Journal of Economics and Management*, 11(1), 1-22.
- Huang, J., Nam, Y., & Sherraden, M. S. (2013). Financial knowledge and child development account policy: A test of financial capability. *Journal of Consumer Affairs*, 47(1), 1–26.
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296–316.
- Jacob, K., Hudson, S., & Bush, M. (2000). *Tools for survival: An analysis of financial literacy programs*. Chicago: Woodstock Institute.

- Jariwala, H., & Sharma, M. (2011). Financial literacy: A call for an attention. In Conference on Inclusive & Sustainable Growth. Role of Industry, Government and Society.
- Jorgensen, B. L. (2007). Financial literacy of college students: Parental and peer influences
Doctoral dissertation, Virginia Tech.
- Kanmaz, A. (2018). Bireysel Hisse Senedi Yatırımcılarının Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Çalışma: İzmir Örneği, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2018.
- Karakuş, T.F. (2019). Genel olarak finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık: Adana ilinde bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2019.
- Karasar, N. (2022). Bilimsel araştırma yöntemleri (37. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavas, Y. B., & Erkan, M. K. (2022). Bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık ve finansal risk alma toleransı. EKEV Akademi Dergisi, (89), 379-399.
- Kaya, H. (2019). Finansal okuryazarlık ve İİBF’de verilen muhasebe finansman derslerinin finansal okuryazarlık üzerine etkileri: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerinde bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kempson, E., Collard, S., & Moore, N. (2006). Measuring financial capability: An exploratory study. In European Credit Research Institute (Ed.), Consumer financial capability: Empowering European consumers (p. 39). Brussels: European Credit Research Institute.
- Kevser, M., & Doğan, M. (2021). Islamic financial literacy and its determinants: A field study on Turkey. Journal Transition Studies Review, 28(1), 91-120.
- Kılıç, S. (2012). Örnek büyüklüğü, güç kavramları ve örnek büyüklüğü hesaplaması. Journal of Mood Disorders, 2(3), 140-142.

- Kılıç, Y., Ata, H. A., & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
- Kılıç, Y. (2016). Finansal okuryazarlık ve finansal refahın belirleyicileri: Gaziantep ve çevre illeri için yapısal eşitlik modeli uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Loibl, C., & Hira, T. K. (2005). Self-directed financial learning and financial satisfaction. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16(1), 11.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2007a). Baby Boomer retirement security: The roles of planning, financial literacy, and housing wealth. *Journal of Monetary Economics*, 54(1), 205–224.
- Lusardi, A. & Mitchell, O.S. (2007b). "Financial literacy and retirement planning: New evidence from the Rand American Life Panel." Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP 157,; 35-44.
- Lusardi, A. (2008). Financial literacy: an essential tool for informed consumer choice? (No. w14084). National Bureau of Economic Research.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., & Curto, V. (2010). Financial literacy among the young. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 358-380.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy and retirement planning in the United States. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 509–525.
- Mandell, L. (2006). "Financial Literacy: If It Is So Important, Why Is Not Improving." Networks Financial Institute At Indiana State University Policy Brief .
- Mandell L. and Klein, L.S (2007). "Motivation and Financial Literacy". *Financial Services Review* (16), 105-116.
- Mandell, L. (2008). Financial Literacy of High School Students. Ed. Xiao JJ, in *Handbook of Consumer Finance Research*, pp.163-183, London: Springer.

- Marcolin S., and Abraham, A. (2006). Financial Literacy Research: Current Literature and Future Opportunities, Proceedings of 3rd International Conference on Contemporary Business, Leura NSW, Australia.
- Meyers, E. (2020). Young adult financial literacy and its underlying factors. Honors Thesis. Assumption University, Bangkok, Thailand.
- Mohta, A. & Shunmugasundaram, V. (2022). Financial literacy among millennials. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 12(2), 61-66.
- Murphy, A. J. (2005). Money, money, money: An exploratory study on the financial literacy of black college students. *College Student Journal*, 39(3), 478-489.
- Murphy, J.L. (2013). "Psychosocial factors and financial literacy." *Soc. Sec. Bull.* 73(1): 73-81.
- Nuri, C., & Tezer, M. (2018). The relationship between burn-out and psychological resiliency levels of special education teachers in a developing economy. *Quality & Quantity*, 52(Suppl 2), 1305-1317.
- OECD, (2005). "Improving Financial Literacy Analysis Of Issues And Policies Organisation".
- OECD. (2014). PISA 2012 technical background. In OECD (Ed.), *PISA 2012 Results: Students and money: Financial literacy skills for the 21st Century* (Vol. VI, pp. 123–145). Paris: OECD Publishing.
- Oktay, M. (2019). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Bireylerin Tasarruf Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Kırıkkale Üniversitesi Akademik ve İdari Personeli Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Opletalova, A. (2015). Financial education and financial literacy in the Czech education system. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 171, 1176-1184.
- Oseifuah, Emmanuel Kojo. "Financial literacy and youth entrepreneurship in South Africa." *African journal of Economic and management studies* 1(2), (2010), 164-182.

- Özdemir, F.S. (. Finansal raporlama sistemlerinin bilginin ihtiyaca uygunluğu açısından değerlendirilmesi: İMKB şirketlerinde finansal başarısızlık tahminleri yönüyle bir uygulama. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011.
- Özel, A. (2013). "'İslami Yatırım Fonları." Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Yatırımcılar Dairesi, Yeterlilik Etüdü, Ankara.
- Özsoy, Ş. (2012). Sağlam bankacılık modeli ile katılım bankacılığına giriş. Kuveyt Türk Yayınları.
- Öztürk, E., & Demir, Y. (2015). "Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama." Muhasebe ve Finansman Dergisi 68: 113-134.
- Öztürk, N. (2014). Para banka kredi. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Pehlivan, P. (2016). "Türkiye'de katılım bankacılığı ve bankacılık sektöründeki önemi." Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16(31): 296-324.
- President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL) (2008). Annual Report to the President.
- Rahim, N. M. (2022). Students' financial literacy: Digital financial literacy perspective. Global Academy of Training and Research (GATR) Enterprise. International Journal of Economics and Financial Issues, 6(7), 32-35.
- Rahim, S. H. A., Rashid, R. A., & Hamed, A. B. (2016). Islamic financial literacy and its determinants among university students: An exploratory factor analysis.
- Renneboog, L., & Spaenjers, C. (2012). Religion, economic attitudes, and household finance. Oxford economic papers, 64(1), 103-127.
- Saber, A. (2020). The impact of financial literacy on household wealth in the Kingdom of Saudi Arabia. Unpublished Doctoral Dissertation. Victoria University, Institute Sustainable Industries Liveable Cities, Melbourne, Australia.

- Sabri, M. F., & MacDonald, M. (2010). Savings behavior and financial problems among college students: The role of financial literacy in Malaysia. *Cross-Cultural Communication*, 6(3), 103-110.
- Sabri, M.F. (2011). Pathways to Financial Success: Determinants of Financial Literacy and Financial Well-Being Among Young Adults. Graduate Theses and Dissertations.
- Saraç E. (2015), Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Saray, Ö., & Güngör, S. (2023). İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi: Tokat ili üzerine bir alan araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (54), 309-333.
- Sardiana, A. (2016). "The impact of literacy to shariah financial service preferences." *Etikonomi* 15(1): 43-62.
- Satoğlu, S. (2014). Bireysel yatırımcıları koruma aracı olarak finansal okuryazarlık ve Türkiye uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Setyowati, A., Harmadi, H., & Sunarjanto, S. (2018). Islamic financial literacy and personal financial planning: A socio-demographic study. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(1), 63-72.
- Shanmugam, B., & Zahari, Z. R. (2009). "A primer on Islamic finance." The Research Foundation of CFA Institute.
- Sherraden, M. S. (2013). Building blocks of financial capability. In J. Birkenmaier, J. Curley & M. Sherraden (Eds.), *Financial education and capability: Research, education, policy, and practice* (pp. 3–43). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Sönmez, Y. & Kılıç, E. (2020). Finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Kastamonu Üniversitesi örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(2), 479-497.

- Suci, A. ve Hardi, H. (2019). "Literacy Experiment of Islamic Financing to Non-Muslim Small and Micro Business", *Journal of Islamic Marketing*, 11(1), 179-191.
- Taft, M. K., Hosein, Z. Z., Mehrizi, S. M. T., & Roshan, A. (2013). The relation between financial literacy, financial wellbeing and financial concerns. *International journal of business and management*, 8(11), 63.
- Türk Dil Kurumu (TDK) , 2024, www.tdk.gov.tr , (Erişim Tarihi : 12.01.2024).
- Tekbaş, M.Ş. (2013). "İslami Finans-İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği." İstanbul Üniversitesi, Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Araştırma Notları-1, 2013.
- Tektaş, D., & Akarçay, A. (2021). Muhasebe ve finansman öğretmenlerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesine yönelik bir araştırma. *İda Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 4(2), 49-70.
- Temizel, F., & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İBBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1):73-86.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. 2011.
- Türkiye Katılım Bankalar Birliği, (2019). *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, T.K.B.B. Yayınları, II. Baskı, İstanbul. ISBN: 978-605-69523-0-2.
- Tüzel, Sait (2010). "Görsel Okuryazarlık". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 691- 705.
- Van Rooij, M., Lusardi, A. and Alessie, R. (2007). "Financial Literacy and Stock Market Participation (Working Paper No. 146/2007)." Amsterdam: De Nederlandsche Bank.
- Van Rooij, M., Lusardi, A., & Alessie, R. (2007). Financial literacy and stock market participation (No. w13565). Retrieved from the National Bureau of Economic Research website: <https://www.nber.org/papers/w13565>.

- Vieira, E. F. S. (2012). What do we know about financial literacy? A literature review. *Marmara Journal of European Studies*, 20(2).
- Visser, H. (2019). *Islamic finance: Principles and practice*. Edward Elgar Publishing.
- Wagland, S. P., & Taylor, S. (2009). When it comes to financial literacy, is gender really an issue?. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 3(1), 3.
- Widityani, S. F., Faturohman, T., Rahadi, R. A., & Yulianti, Y. (2020). Do socio-demographic characteristics and financial literacy matter for selecting Islamic financial products?. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 6(1), 51-76.
- Williams, D., Grizzell, B., & Burrell, D. N. (2011). An applied case study analysis of potential societal importance of financial literacy education for African-American and Latino American adolescents. *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 6(3).
- Willis, L. (2008). Against Financial Literacy Education”, *Lowa Law Review*, (94), 197-285.
- Yardımcıoğlu, M., & Yörük, A. (2016). Türkiye’deki finansal okuryazarlığın ve finansal farkındalığının durumu. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 9(2), 173-207.
- Yıldırım, D. & Özbek, A. (2021). Erken dönem ekonomi eğitimi ve finansal sosyalizasyonun finansal okuryazarlık düzeyine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 694-710.
- Yıldırım, M. V. (2020). İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yıldız, M. (2020). Bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyi ve katılım bankası tercihi: Türkiye değerlendirmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 730-744.
- Yılmaz, E. & Aslan, T. (2020). Finansal okuryazarlık ve Siirt üniversitesi öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(87), 181-202.

- Yılmaz, V., & Tuncay, M. (2012). Finansal Liberalizasyonun Tasarruf Ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(3-4), 345-363.
- Yılmaz, Y. (2021). Kişisel finans kapsamında akademisyenlerin para yönetimi becerilerinin değerlendirilmesi. Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(2), 148-163.
- Yiğitbaş, Ş., Temeloğlu, E. & Şimşek, A. (2020). Ortaöğretim çağındaki gençlerde finansal eğitimin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, 411432.
- YÜRÜK, M. F. (2023). Finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Dicle üniversitesi örneği. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (33), 426-452.
- Zaman, Z., Mehmood, B., Aftab, R., Siddique, S. M. ve Ameen, Y. (2017). "Role of Islamic Financial Literacy in the Adoption of Islamic Banking Services: An Empirical Evidence from Lahore, Pakistan", Journal of Islamic Business and Management, 7(2), 230-247.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ ANKETİ

Sayın Katılımcı;

Araştırma, Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı “Yüksek Lisans Tezi” kapsamında, Artvin Çoruh Üniversitesi Akademik ve İdari personelinin Finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Katılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Doç.Dr. Muhammed ARDIÇ
AÇÜ, İşletme Fakültesi

İclal BÜYÜK
AÇÜ, SBE Yüksek Lisans Öğrencisi

A) DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

1. Cinsiyetiniz: Erkek Kadın
2. Medeni Durumunuz: Bekâr Evli
3. Yaşınız: 20-26 27-35 36-45 46-55 55 yaş ve üstü
4. Aylık Geliriniz: 10.001-15.000 15.001-20.000 20.001-25.000
 25.001-30.000 30.001 ve üzeri
5. Çalışma Yılıınız: 1-5 6-10 11-15 16-20 21 ve üzeri
6. Ünvanınız: Arş. Gör Öğr. Gör Dr.Öğr. Üyesi
 Doç.Dr. Prof. Dr. İdari Personel

		Kesinlikle Katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Kesinlikle Katılıyorum.
	B) Bu bölüm finansal okuryazarlık, finansal tutum, finansal davranış, finansal ve İslami finansal okuryazarlık ile ilgili önermeler içermektedir. Lütfen size en uygun seçeneği işaretleyiniz.					
1	Finansal işlemlerimde, faizden uzak durmaya özen gösteririm.					
2	Finansal işlemlerde işlemin, İslam dininin kurallarına uygun olup olmadığına dikkat ederim.					
3	Birikimlerimin bir kısmını ya da tamamını vadeli mevduat hesabında değerlendiririm.					
4	Birikimlerimi İslami esaslara göre çalışan bir bankada değerlendirmeye dikkat ederim.					
5	Fonlara yatırım yapmayı düşündüğümde; sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılan fonlara yatırım yapmayı tercih ederim.					
6	Bireysel Emeklilik Sistemine ait planlamamdaki fon dağılımında İslami esasları dikkate alırım.					
7	Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim.					
8	Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim.					
9	Zaman zaman kredi kartımdan ya da esnek hesabımdan nakit avans kullanıyorum.					
10	Kredi kullanmam gerektiği zaman, kredi faizi oranlarını karşılaştırırım.					
11	Geleneksel bankanın ve İslami bankanın kredi maliyetlerini karşılaştırdığımda; düşük maliyete sahip olan bankadan kredi kullanmayı tercih ederim.					
12	İslami finans hizmeti veren bankalarla geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum					
13	Geleneksel bankacılık ile İslami bankacılık araçlarının benzer olduğunu düşünüyorum.					
14	İslami finansal araçları tanıyorum					
15	İslami bankacılık araçlarının kolay anlaşıldığını düşünüyorum					
16	Faiz ve kar payı arasındaki farklar konusunda bilgi sahibiyim.					
17	Kar payı olarak dağıtılan tutarın aslında faiz olduğunu düşünüyorum					

		Kesinlikle Katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Kararsızım.	Katılıyorum.	Kesinlikle Katılıyorum.
18	Devlet bankalarının İslami finans hizmeti vermesi, İslami finans sistemine olan güvenimi olumlu etkiler.					
19	Kar- zarar ortaklığı sisteminde hiç zarar dağıtılmaması, İslami finans sistemine olan güvenimi zedeler.					
20	İslami finans faizsiz bir sistemdir.					
21	İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya asla izin verilmez					
22	İslami finasta finansal işlemler mutlaka bir varlığa dayanmalıdır					
23	İslami finans kuruluşu her türlü ticari işlemi finanse edebilir.					
24	İslami finans sistemi paranın, risklerin ve ödüllerin paylaşıldığı yasal ticaret ve yatırımlar sonucunda elde edilmesine önem verir.					
25	Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir.					
26	İslami finans sistemi sadece Müslüman ülkelerde uygulanmaktadır.					
27	Bir girişimci, faaliyetine yönelik İslami finans kuruluşundan ortaklık yöntemiyle 1000 TL almış olsun, girişimci faaliyeti sonucunda 100 TL zarar ederse oluşan zararı girişimci üstlenmek zorunda kalır.					
28	İslami finansal sistemde fonlar, borç olarak değil kar zarar ortaklığı esasına göre toplanır					
29	Peşin alım vadeli satım uygulaması sonucu anaparanın üzerinde ödenen fazla tutar, İslami bankanın karıdır.					
30	Peşin alım vadeli satım uygulamasında satıcı, alıcıya satın alma maliyeti ve talep ettiği kar hakkında bilgi vermeyebilir.					
31	İslami bankalar, fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılarlar.					
32	Enflasyon bir önceki aydan fazla ise şuan elimizdeki para geçmişe göre değer kaybetmiştir.					
33	Fiyatı düşükken hisse senedi alırsam ve hisse senedinin fiyatı sonradan yükselirse, kâr elde ederim.					
34	Ülkemizdeki finansal gelişmeleri takip ederim ve ona göre tasarruf yaparım; bu beni finansal okuryazar yapar.					
35	Yatırımlar tasarruflara eşittir.					
36	Aylık faiz oranı %10 olan bankaya şu an yatıracağım 500 TL'yi bir ay sonra 550 TL olarak geri alırım.					
37	Yüksek getirisi olan bir yatırım, yüksek risk içerir.					
38	Hisse senedi piyasalarında çeşitli piyasalardan hisse senedi olarak portföy oluşturmak, riski düşürmeye yardımcı olur					

Ek 2: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 05.03.2023-83674

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-18457941-050.99-83674
Konu : Etik Kurul Kararı (Muhammed ARDIÇ
ve İclal BÜYÜK)

05.03.2023

12028 İŞLETME FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA 12028
12028

İlgi : 23.02.2023 tarihli ve E.82974 sayılı yazınız. 12028

Fakülteniz Sağlık Yönetimi Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Muhammed ARDIÇ'ın tez danışmanlığını yürüttüğü yüksek lisans öğrencisi İclal BÜYÜK'e ait "*Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Artvin Çoruh Üniversitesi Akademisyenleri ve İdari Personeli Örneği*" başlıklı çalışma Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 28 Şubat 2023 tarihinde yapmış olduğu toplantısında incelenmiş olup, oybirliği ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Hüseyin PEKER
Kurul Başkanı

Mevcut Elektronik İmza

HÜSEYİN PEKER (Etik Kurulu - Kurul Başkanı) 05.03.2023 13:14

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *HSA395DVYZ* Pın Kodu : 83682
Telefon : +90 466 215 10 99
e-Posta: artvin@artvin.edu.tr Web: http://www.artvin.edu.tr/
Kep Adresi: artvin@artvin.edu.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.tatkiye.gov.tr/artvin-coruh-universitesi-ehys>

Bilgi için: Hakan KAYA
Uzvan: Bilgisayar İşletmeni

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	İclal Büyük		Fotoğraf	
Doğum Yeri:				
Doğum Tarihi:				
Medeni Durumu:				
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı:	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Şavşat Atatürk İlkokulu		Şavşat	2004-2009
Ortaöğretim	Şavşat Atatürk Ortaokulu		Şavşat	2009-2012
Lise	Şavşat Anadolu Öğretmen Lisesi	Eşit Ağırlık	Şavşat	2012-2016
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Kamu Yönetimi	Trabzon	2016-2021
Ön Lisans	Anadolu Üniversitesi	Adalet	Eskişehir	2017-2020
İş Deneyimi:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:				
e-posta:				
Yayınlarıım:				